

Ministarstvo
znanosti,
obrazovanja
i sporta

Akcijski plan za provedbu programa mjera
edukacije u borbi protiv nasilja u sportu,
na sportskim natjecanjima i izvan njih

HRVATSKI OLIMPIJSKI ODBOR

ŽIVJETI FAIR PLAY

**Akcijski plan
za provedbu programa mjera edukacije u borbi protiv
nasilja u sportu, na sportskim natjecanjima i izvan njih**

Zagreb, 2015.

Publikacija „Živjeti fair play“

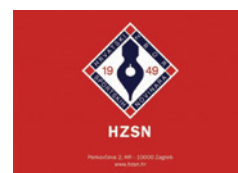
NAKLADNIK:	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske
ZA NAKLADNIKA:	prof. dr. sc. Vedran Mornar
UREDNICI:	Nataša Muždalo, prof. Biserka Vrbek, dipl. iur.
AUTORI (abecednim redom)	dr. sc. Morana Brkljačić, dr. med. izv. prof. dr. sc. Romana Caput - Jogunica Goran Jukić, prof. Jurica Ozmec, prof.
PRIJEVOD:	Mario Perić, prof.
FOTOGRAFIJE:	HINA, HOO, nacionalni sportski savezi Drago Sopta – HNS
LEKTURA:	Sandra Ćudina, prof.
DIZAJN NASLOVNICE:	Maja Čizmić Regula
KONCEPT I GRAFIČKO OBLIKOVANJE:	Seniko studio d.o.o., Zagreb
TISAK:	Tiskara Zelina, Zelina
NAKLADA:	2000 primjeraka

CIP – Katalogizacija u publikaciji

Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000906243

ISBN 978-953-6569-92-2

Publikacija „Živjeti fair play“ izrađena je u sklopu provedbe *Akcijskoga plana za provedbu programa mjera edukacije u borbi protiv nasilja u sportu, na sportskim natjecanjima i izvan njih*, Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, u suradnji s Hrvatskim fair play odborom, Hrvatskim olimpijskim odborom i Hrvatskim zborom sportskih novinara.

SADRŽAJ

1. Osnove o fair playu	11
2. Fair play priče i poruke sportaša	19
3. Etika i sport	25
4. Fair play nagrade i pothvati hrvatskih sportaša	31
5. Fair play u praksi	37
6. Fair play i sportska natjecanja	41
7. Fair play poruke sportskih trenera i sudaca	45
8. Što je zapravo fair play i prepoznaju li ga hrvatski mediji	49
9. Zaključna razmatranja	53
10. Literatura	55

Uvodne napomene

„I najuzvišenije perspektive i najplemenitije poruke ostaju doista mrtvo slovo, ako nema osoba koje će odgovarajućom stručnošću, iskustvom i mudrošću to znati provesti u svakodnevnu životnu praksu“ (Maggi, 2001.).

Sport je društveni fenomen koji potiče društvo u cjelini. Zakon o sportu (NN, br. 71/06, 124/10, 124/11, 86/12 i 94/13) propisuje da sport mora biti jednako dostupan svima, bez obzira na dob, rasu, spol, spolnu orijentaciju, vjeru, nacionalnost, društveni položaj, političko ili drugo uvjerenje. Sport uključuje želje i ciljeve, uspjeh i neuspjeh. Kako se u sportu i oko njega javljaju neki oblici nasilnih radnji, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta u suradnji s Agencijom za odgoj i obrazovanje, od 2007. godine provodi niz mjera i aktivnosti definiranih **Akcijskim planom za provedbu programa mjera edukacije u borbi protiv nasilja u sportu, na sportskim natjecanjima i izvan njih.** (www.mzos.hr, Akcijski plan - nenasilje u sportu)

Provedbom **Akcijskoga plana** razvila se suradnja s relevantnim hrvatskim i međunarodnim institucijama koje su partneri u pripremi i provedbi stručnog usavršavanja na temu fair playa i sprječavanja nasilja u sportu, te aktivno sudjeluju u realizaciji postavljenih ciljeva, kao i kvalitetnoj provedbi navedenih aktivnosti.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske, Hrvatski fair play odbor, Hrvatski olimpijski odbor, Hrvatski zbor sportskih novinara, te sportaši, treneri i suci odlučili su dati svoj skromni doprinos u promicanju fair playa izradom publikacije „**Živjeti fair play**“. Jedna od zadaća Hrvatskog fair play odbora i institucija koje promiču fair play trebala bi biti prezentacija fair playa na način koji bi bio privlačan medijima. Fair play potezi moraju biti predstavljeni kao

zanimljive, uzbudljive i dramatične sportske priče, a nikako ne kao gola faktografija. (Šarec i Lukačić, 2011.) Ciljevi publikacije „Živjeti fair play“ su osvještavanje uloge fair playa u svakidašnjem životu i u sportu predstavljanjem aktivnosti koje provode nadležna vladina i nevladina tijela za sport i fair play, upoznavanje s organizacijom fair play pokreta te povijesnim razvojem, ulogom trenera, sudaca i medija u fair playu kao i predstavljanje mišljenja, poruka i pothvata hrvatskih sportaša i trenera.

Publikaciju mogu koristiti nastavnici i stručni suradnici u odgojno obrazovnim institucijama, kao i treneri koji se žele informirati o fair playu ili pripremiti nastavnu temu o tome te na taj način pridonijeti osvještavanju i promociji fair play načela u svakidašnjem životu i u sportu.

Publikacija je podijeljena u devet poglavlja. Planiranje tematskih cjelina provodilo se prema **Akcijskome planu za provedbu programa mjera edukacije u borbi protiv nasilja u sportu, na sportskim natjecanjima i izvan njih**, te posebno istaknutim područjima interesa u **Akcijskome planu**.

U prvom poglavlju **Osnove o fair playu** definiran je fair play, predstavljena je organizacija fair play pokreta i najvažnije povijesne odrednice i osobe koje su pridonijele razvoju fair play pokreta.

Drugo poglavlje **Fair play priče i poruke sportaša** ima cilj preko fair play priča hrvatskih sportaša osvijestiti djecu i mlade o važnosti fair playa u svakidašnjem životu i u sportu.

U trećem poglavlju **Etika i sport** definirani su pojmovi etike u sportu i sporta kao kolijevke moralnih vrijednosti koje potkrepljuju mišljenja i poruke hrvatskih sportaša. U tom poglavlju istaknuta je uloga učitelja i nastavnika iz tjelesno i zdravstveno odgojno-obrazovnog područja (tjelesna i zdravstvena kultura, izvannastavne i izvanškolske sportske aktivnosti) u promicanju fair play načela te su predstavljeni primjeri fair play prisege za učenike.

Četvrto poglavlje **Fair play nagrade i pothvati hrvatskih sportaša** navodi organizacije i vrste nagrada koje se dodjeluju za fair play. U poglavlju su predstavljeni pothvati hrvatskih sportaša – dobitnika fair play međunarodnih nagrada te dobitnici nagrade Hrvatskoga olimpijskog odbora i Hrvatskoga školskoga sportskog saveza.

U petom poglavlju **Fair play u praksi** cilj je informirati čitatelje o aktivnostima koje provode pojedine organizacije i udruge nadležne za sport i fair play.

Šesto poglavlje **Fair play i sportska natjecanja** dio je publikacije koji je namijenjen trenerima, sucima i novinarama koji pak uz roditelje, učitelje i nastavnike, kao ključne osobe, mogu značajno odgojno utjecati na djecu i mlade te promicati fair play vrijednosti i načela.

U sedmom poglavlju **Fair play poruke sportskih trenera i sudaca** ističe se njihova uloga i etička odgovornost koja je propisana kodeksima ponašanja. Predstavljeni su rezultati istraživanja o etičnosti sporta na uzorku hrvatskih sportaša.

Osmo poglavlje daje odgovore na pitanja **Što je zapravo fair play i njegova prepoznatljivost u medijima i smije li novinar igrati fair play?**

Devetim poglavljem **Zaključna razmatranja** daje se analiza aktivnosti *Akcijskoga plana*, kao i vrednovanje ostvarenih rezultata na osnovi cjelokupnih razmatranja.

Nadamo se da ćemo ovom publikacijom ispuniti očekivanja čitatelja, kao i da će poruke, pothvati i ispričane priče sportaša, trenera, sudaca i novinara pridonijeti razvoju zdravoga duha u zdravome tijelu što većeg broja djece i mladih.

Autori

PREDGOVOR

prof. dr. sc. VEDRAN MORNAR, ministar znanosti, obrazovanja i sporta

„Dragi čitatelju!

Poštenje, tolerancija, poštovanje, strpljenje, nenasilje... sve su to elementi fair playa i ljudske vrline koje ne poznaju rasu, naciju, suprotan tim ili spol.

Vrline su to koje imaju veliki ljudi i veliki sportaši. Vode do uspjeha, a istodobno izazivaju poštovanje posvuda u svijetu.

Pozivam Vas da čitajući ovu publikaciju razmislite o tome kao o putokazu i to ne samo u sportu, već i u životu.

Naime, kako u sportu tako i u životu, na svom putu do ostvarivanja ciljeva, poštujući druge ljude, ostvarit ćete time i vlastito samopoštovanje, a tada će i natjecanja, sportska i životna, biti dodatna prilika za Vaš osobni rast.“

BISERKA PERMAN, predsjednica Hrvatskoga fair play odbora

„Kad spomenemo fair play, prva slika koja se javlja u mislima je sportsko natjecanje, pravila sporta, suci, publika. No, poštena igra, prihvaćanje pravila, sudačkih odluka, suparnika i publike samo su neki kamenčići u mozaiku koji predstavlja fair play. Fair play treba biti i ponašanje u obitelji, u igri, u školi, na fakultetu, na ulici, u susjedstvu, u autobusu, na poslu. Fair play je pomoć, poštovanje prijatelju, kolegi u školi, na sportskom borilištu, na poslu, poznaniku, nepoznatome čovjeku u našem okruženju, životinji u parku. Fair play znači strpljenje, ravnopravnost i iskreno prihvaćanje različitosti u načinu razmišljanja, svjetonazoru, prihvaćanje osoba druge nacije, vjere, boje kože, drugoga imovinskog stanja i suprotnoga spola. Fair play je ispunjenje svojih zadaća i obveza, potpora i osmijeh ohrabrenja prijatelju koji je izgubio samopouzdanje, sudjelovanje u kućnim

poslovima. Fair play treba živjeti svakog dana, fair play je način života.

Fair play ne poznaje nasilje jačih nad slabijima, uništavanje tuđe imovine, prevare, ucjene i podmetanja, ali znači nesebičnost, suosjećanje, pomoć i poticaj za nova dostignuća i nove pobjede.

Odatle je proizašao i naziv ove brošure – ŽIVJETI FAIR PLAY. To je način kako svoj život i život drugih ljudi učiniti ljepšim, bogatijim, sadržajnijim, sretnijim.

Fair play je osnovna vrlina i bogatstvo sporta. Zbog svojih univerzalnih vrijednosti trebao bi biti prisutan u svim oblicima sporta i u svim dobnim kategorijama.

Za neke fair play znači poštenje, etiku, čast, odanost, čistoću, moral, poštovanje pravila, poštovanje suparnika i svih sudionika sportskoga događaja, za druge je taj skup pravila i normi ponašanja ponekad upitan, pogotovo u sportovima gdje je u pitanju veliki novac, posebice danas pod utjecajem krize vrijednosti, kad se novčana primanja koja nosi uspjeh stavljaju u prvi plan, zanemarujući zdravlje sportaša (doping) i negirajući ideju fair playa. Zbog ovih drugih potrebno je fair play ugraditi u karakter svakog pojedinca koji se na bilo koji način bavi sportom, uvodeći samu ideju fair playa u obrazovanje i trenažni proces od prvoga dana bavljenja sportom kako ni u najvećim iskušenjima ne bi podlegao negativnim pojavama u sportu, nasilju, šovinizmu.

Fair play je prije svega osobni, unutarnji odabir pojedinca i predanost da poštuje široke humanističke životne vrijednosti.

Međunarodni fair play odbor poziva na suradnju u promicanju vrijednosti fair playa vlade različitih zemalja, klubove i sportske organizacije, trenere, suce, aktiviste, novinare, javnost i osobito sportaše, čemu se pridružuje i Hrvatski fair play odbor uz ovu publikaciju.

U to ime zahvaljujem svim autorima tekstova i priloga te svim sudionicima u ostvarenju projekta publikacije ŽIVJETI FAIR PLAY, a trenerima i pedagozima želim puno uspjeha u provođenju ideje fair playa u obrazovnom i trenažnom procesu djece i mladih.“

**dr. sc. ZLATKO MATEŠA,
predsjednik HOO-a**

„Hrvatski olimpijski odbor, kao jedan od četrnaest osnivača Europskoga fair play pokreta utemeljenog u svibnju 1994., vrlo uspješno i sustavno sudjeluje u promociji vrijednosti fair playa na načelima tolerancije i međusobnog poštovanja u svim oblicima sporta. U tu je svrhu Hrvatski olimpijski odbor, u suradnji s Hrvatskim zborom sportskih novinara, utemeljio 2007. godine Hrvatski fair play odbor koji svojim djelovanjem pridonosi zaštiti i unapređenju vrijednosti sporta i olimpizma. Potvrda tome je i organizacija važnih međunarodnih skupova kao što je bio 17. europski fair play kongres, koji je 2011. godine održan u Poreču na temu: ‘Sport kao dio kulture - Fair play kao dio sportske kulture’. Fair play, koji svoje podrijetlo vuče iz sporta, nije isključivo njegov esencijalni element, već je postao i općenitija filozofija poštovanja drugih i poštovanja pravila ne samo na sportskim terenima, već i šire. Zato je upravo svrha ove publikacije promocija fair playa i tolerancije, kao jedna od mjera edukacije u borbi protiv nasilja u sportu, na sportskim natjecanjima, ali i izvan njih.“

JURICA OZMEC, predsjednik Hrvatskoga zbora sportskih novinara

„Puna su nam svakoga dana usta fair playa, a zapravo jako malo radimo da bismo fair play živjeli. Jer, nije fair play samo vraćanje lopte protivniku nakon prekršaja ili dizanje ruke nakon što rukom dodirnemo mrežu. Fair play je osnova našega života, fair play je način življenja, fair play je odnos prema drugima, ali i prema sebi. Reći dobar dan svakoga dana pri ulasku u neku prostoriju, dignuti se u tramvaju starijem ili nemoćnom, propuštanje pješaka na pješačkome prijelazu, pa u konačnici i plaćanje poreza – sve je to životni fair play. Iz njega se uči i sportski fair play. Jer, nema sportaša koji će prevariti, udariti, prestupiti ili bilo što učiniti protiv sportskih propisa ako je u svijetu oko sebe okružen fair playom. Baš zato obitelj je ta koja nas i u fair playu mora naučiti osnovama. I, ma kako se te osnove zvale – odgoj, bonton, ponašanje ili fair play, potrudimo se da svi težimo k tome. Posebno mi, novinari, jer mi smo ti koji prenosimo, koji ocjenjujemo, koji komentiramo, ali i koji trebamo osuditi loše stvari. A da bismo to napravili, da bismo prepoznali nešto što fair play nije, i te kako moramo znati što fair play jest. Pa se zapitajmo – znamo li? I baš zato podržimo svesrdno ovakve tiskovine!“

ZAŠTO FAIR PLAY, a ne IGRATI POŠTENO?

U određivanju naslova publikacije zatraženo je stručno mišljenje lingvisti koji su predložili da se zadrži pojam fair play koji znači puno više i puno je širi od bilo kakvog pokušaja hrvatskog prevođenja i samim time je jači!

U svakidašnjem govoru, kao što sugerira doslovni prijevod „poštena igra“, taj se pojam koristi kada se želi opisati bilo kakav društveni odnos koji je utemeljen na vrijednosti uzajamnog poštovanja, u kojemu uključeni akteri podrazumijevaju i jedni od drugih očekuju ravnopravnost, solidarnost i međusobno prihvaćanje (Matić, 2003.), dakle očekuju poštenu igru ili fair play (Matić, 2011.).

Upitali smo građane što za njih znači fair play i primili nekoliko odgovora od kojih ističemo:

„Fair play znači da se igra po pravilima i to treba drugima pokazati.“ (Toni Kasumović)

„Fair play znači naučiti dijete da porazu i pobjedi pruži ruku i čestita suparniku.“ (Hrvoje Vukoja)

„To bi značilo da se sportaše koji uzimaju doping doživotno isključi iz sporta, tek onda možemo govoriti o ravnopravnosti i fair playu.“ (Nikica Ljubek)

I.

OSNOVE O FAIR PLAYU

ŠTO JE FAIR PLAY?

Fair play je kompleksan pojam koji uključuje mnogobrojne vrijednosti fundamentalne ne samo u sportu, nego i u svakidašnjem životu, od kojih posebno ističemo: poštovanje, prijateljstvo, duh zajedništva, fair natjecanje, sport bez dopinga, poštovanje pisanih i nepisanih pravila kao što su jednakost, jednakopravnost, solidarnost, tolerancija, briga o drugome, izvrsnost i zadovoljstvo (prema Međunarodnom fair play odboru/International Fair Play Committee). Ove vrijednosti trebaju svi bezuvjetno poštovati, od sportaša i njihovih protivnika na terenu do sudaca i navijača.

Fair play je pojam koji je povijesno proizašao iz sporta u svrhu preživljavanja u grubim igrama koje su se održavale „inter pares“ – između jednakih. Prva generacija europskih sportskih fanatika, na čelu s barunom Pierrom de Coubertinom iz Francuske,¹ bila je oduševljena idejom fair playa te ga je prihvatila i promovirala diljem svijeta kao novi oblik praktičnog (primijenjenog) morala. (Renson, 2009.)

Prema barunu Pierru de Coubertinu fair play predstavlja temelj uspješnog uključivanja, promocije i osobnog razvoja osobe, kako u sportu tako i u svakidašnjem životu: učenjem o toleranciji i poštovanju sebe i drugih. Prema Kodu sportske etike Vijeća Europe², fair play je definiran kao način razmišljanja, a ne samo ponašanja.

ORGANIZACIJA FAIR PLAY POKRETA

MEĐUNARODNI FAIR PLAY ODBOR (International Fair Play Committee, CIFP) osnovali su 1963. godine UNESCO, AIPS³, CIEPSS⁴ te međunarodni savezi: košarke, nogometa, ragbija i hrvanja. **Osnovni cilj Međunarodnoga fair play odbora je na međunarodnoj razini štiti i promovirati fair play.** Aktivnosti CIFP-a usmjerene su na nacionalne i međunarodne organizacije u području sporta i obrazovanja, sportaše i trenere te stručno osoblje uključeno u proces sportskoga treninga. Međunarodni fair play odbor ima važnu obrazovnu ulogu u potpori fair playa, promociji razumijevanja fair play vrijednosti i prevenciji neprimjerenih ponašanja. U suradnji s različitim nacionalnim vladinim tijelima kao što su ministarstva, olimpijski odbori, sportske federacije, mediji i organizacije sportskih novinara, Međunarodni fair play odbor potiče osnivanje nacionalnih fair play odbora.

Fair play je esencijalni dio uspješnog uključivanja, promocije i razvoja osobe u sportu i u životu, uči nas toleranciji i međusobnom poštovanju, omogućuje bolju integraciju u društvo i osjećaj za timski rad.

Prema CIFP-u sport je prepoznat kao izvrstan medij za poticanje i čuvanje moralnih vrijednosti, razvoja karakternih osobina i osobne kondicijske pripreme tijela i duha.

Danko Radić, predsjednik Hrvatskoga košarkaškog saveza

Sport je društveni fenomen koji ima važnu ulogu u formiranju tijela i duha, odnosno osobnosti mladih ljudi.

Hrvatski košarkaški savez svjestan je važnosti problema mogućeg nasilja na sportskim manifestacijama. Stoga u radu s djecom i mladima posebnu pozornost daje razvoju sportskoga duha i naglašava kako su sportski tereni mjesta druženja, mjesta za stvaranje najljepših uspomena, mjesta gdje se slavi pobjeda, uloženi trud, odricanje i timski duh.

Svjesni potrebe razvijanja svijesti o štetnosti i neprihvatljivosti bilo kakvog oblika nasilja u sportu, Hrvatski košarkaški savez provodi preventivne aktivnosti i zalaže se za komunikaciju svih aktera u sportu s ciljem **bavljenja sportom u duhu fair playa.**

¹ Pierre de Coubertin (1863 - 1937.), francuski pedagog i povjesničar, osnivač modernih Olimpijskih igara.

² Code of Sports Ethics, Council of Europe

³ International Sports Press Association

⁴ International Council of Sport Science and Physical Education

Davor Šuker, predsjednik Hrvatskoga nogometnog saveza i najbolji strijelac hrvatske nogometne reprezentacije u povijesti

Fair play uistinu je integralni dio nogometa, što dokazuje i činjenica da je FIFA među osnivačima Međunarodnoga fair play odbora.

Mnogobrojni projekti, akcije i uopće vrijednosti koje promiču FIFA, UEFA i Hrvatski nogometni savez imaju fair play kao jednu od osnovnih odrednica, a posebno se puno pažnje posvećuje edukaciji mladih nogometaša.

Stoga mnogobrojna nogometna natjecanja za mlađe dobne kategorije redovito za iskazani fair play imaju posebnu nagradu koja često ima i značajnu vrijednost. Primjerice, UEFA od 1995. preko UEFA Respect Fair Play renkinga nagrađuje nacionalne saveze dodatnim mjestima u europskim natjecanjima.

Kapetani svih reprezentacija na Fifinim svjetskim prvenstvima nose posebne vrpce za fair play, a od Svjetskog prvenstva u Brazilu FIFA je uvela i poseban pozdrav između igrača prije i poslije utakmice koji promiče upravo fair play.

Da je vrijednost fair playa i te kako živa na nogometnim travnjacima iz tjedna u tjedan dokazuju primjeri korektnih poteza iz cijeloga nogometnog svijeta, u čemu redovito sudjeluju i hrvatski nogometaši. Primjerice, hrvatski reprezentativac Ivan Rakitić lani je dobio fair play nagradu za svoje ponašanje na terenima španjolske lige.

Fair play je puno širi pojam od vraćanja lopte suparniku ili pružanja ruke nakon završetka susreta. Primjerice, UEFA je svoj ključni program financijske kontrole klubova nazvala financijskim fair playom, naglasivši time važnost korektnosti, poštovanja i solidarnosti prema sportskim protivnicima i u kontekstu financijskog poslovanja.

I kao sportaš maksimalno sam se zalagao za fair play iako smo svi na travnjacima proživjeli mnoge teške i frustrirajuće trenutke. Igranje po pravilima, poštovanje protivnika i sudaca, priznavanje pogrešaka, borba protiv dopinga, pomaganje drugim kolegama - sve su to odlike sportaša koji želi živjeti u duhu fair playa.

Stoga se i kao predsjednik HNS-a zalažem za sve projekte koji potiču razvoj fair playa u Hrvatskoj, kao što je i ovaj Akcijski plan.

Mladim sportašima mogu poslati jednostavnu poruku - vrijednost sporta puno je veća od obične pobjede! Vrijednost sporta su suigrači, prijatelji, protivnici, zajedništvo, viteško natjecanje, iskustva i znanje koje dobivamo i dijelimo. Do pobjede se može doći i bez fair playa, ali do svih pravih vrijednosti sporta vodi jedini pravi put, a to je - fair play.

FAIR PLAY POVELJA ZA MLADE (Međunarodni fair play odbor)

1. Fair play je moj jedini put.
2. Trebam koristiti moje najveće tjelesne, intelektualne i moralne sposobnosti za vrijeme treninga i natjecanja.
3. Trebam poštovati pisana i nepisana pravila u sportu.
4. Trebam poštovati moje protivnike na isti način kao što bih i ja osobno želio biti tretiran.
5. Za vrijeme natjecanja, moj cilj je pobijediti protivnika, a ne ga poniziti.
6. Trebam znati prihvatiti znanje i odluke sudaca.
7. Trebam se nositi dostojanstveno i s pobjedom i s porazom.
8. Moja najveća zahvalnost usmjerena je prema mojim roditeljima, učiteljima i trenerima bez kojih ne bih mogao biti ovdje.
9. Spreman sam pomoći nekome ako je to potrebno iako time riskiram postati pobjednikom.
10. Predstavljat ću svoju domovinu s velikim poštovanjem i poniznošću.
11. Volio bih biti primjer mladima u mojoj domovini i mojem sportu.

Kada govorimo o fair playu u sportu ističu se sljedeća NAČELA FAIR PLAYA.

ZA SPORTAŠE

1. Uvijek igram po pravilima.
2. Trudim se u skladu sa svom snagom i najboljim mogućnostima.
3. Poštujem odluke suca.
4. Izbjegavam prepirke i tučnjavu.
5. Pohvalim dobre poteze svih sudionika.
6. Priznam svoje pogreške i nepravilnosti.
7. Pazim kako se izražavam.
8. Nakon pobjede ili poraza, rukujem se sa suparnikom.
9. Zabavljam se – sport je igra.
10. Priznajem samo čisti sport te se borim protiv dopinga.
11. Svi mi sportaši smo prijatelji i zato pomažem i potičem druge koliko znam i mogu.

ZA TRENERE

1. Pedagoška načela postavljam iznad uspješnih rezultata.
2. Na natjecanju zahtijevam poštovanje pravila i igru u duhu fair playa.
3. Brinem se o tome da svi sudionici dobiju primjeren poticaj.
4. Radim tako da djetetovo doživljavanje sporta bude pozitivno i ne pretjerujem s natjecateljskim zahtjevima.
5. Bez obzira na rezultat, uvijek pohvalim uloženi trud i istaknem dobre stvari.
6. Brinem se za sigurnost na treningu i koristim metode rada primjerene dobi djece.
7. Poštujem odluke suca i to zahtijevam od djece (sportaša).
8. Surađujem s roditeljima za dobro sve djece.
9. Svjestan sam da sam uzor djeci i u skladu s tim se ponašam.

ZA RODITELJE

1. Dijete potičem da se bavi sportom, ali ga ne silim u sport.
2. Znam da dijete sudjeluje u sportskoj aktivnosti radi svog, a ne mog zadovoljstva.
3. Potičem dijete da igra po pravilima i u duhu fair playa.
4. Učim dijete da pobjeda nije sve. Jednako treba cijeniti i sudjelovanje i uloženi trud.
5. Brinem se da se dijete osjeća pobjednikom ako igra pošteno i najbolje što može.
6. Nikad se ne podsmjehujem i ne vičem na dijete ako pogriješi.
7. Djeca najbrže nauče ono što vide. Pohvalim dobre poteze svih sudionika.
8. Pred djetetom ne osporavam autoritet trenera ili suca.
9. Podupirem zabranu verbalne i fizičke zloupotrebe djece u sportu.
10. Puštam dijete da samo postavlja sportske ciljeve i u tome ga podupirem.

ZA ORGANIZATORE

1. Sva djeca imaju jednaku mogućnost sudjelovanja, bez obzira na sposobnosti.
2. Sport djece nije sredstvo za zabavu publike.
3. Sport je djeci vrsta igre i to im omogućavam.
4. Brinem se za primjerenost i sigurnost sportskoga terena.
5. Pravila i propozicije natjecanja prilagođavaju se stupnju razvoja i sposobnostima djece.
6. Svoj djeci, sudionicima natjecanja, podijelim jednake nagrade i priznanja.
7. Potičem trenere i suce da djeluju odgovorno.
8. Tražim da navijanje gledatelja bude pozitivno usmjereno i namijenjeno svojoj djeci.

Kim Collins, atletičar iz Saint Kittsa i Nevisa (Sveti Kristofor i Nevis), svjetski prvak u disciplini 100 metara

„Fair play za mene znači biti apsolutno pošten u sportskom natjecanju, sa svih moralnih gledišta. Sportaši se moraju suzdržati od svih oblika prevara u sportskom natjecanju. Uz to, sportaši moraju moći prihvatiti poraz bez osvete, fizičke ili verbalne, prema pobjedniku. Fair play se može definirati kao sposobnost iskrenoga sportskog natjecanja, što časnije moguće i bez ikakvog prigovora ili zavisti prema protivniku. Mnogi postupci mogu ocrniti sportski fair play. Najpoznatiji primjer su sportaši koji uzimaju steroide i obmanjuju navijače i cijelu javnost. To se navodno radi kako bi se zaštitio integritet sporta te kako bi se sportaši prikazali iznimnima u očima budućih generacija. Riječ je o začaranome krugu. Sve je više sportaša koji se natječu nesportski, što otvara vrata i većem broju prevaranata. Kontradiktorno je tražiti prijestupnike i zatim ih pustiti. Međutim, gdje ima sporta, naći će se barem jedna osoba koja će pokušati varati.“

EUROPSKI FAIR PLAY POKRET (EFPM)

osnovan je 1994. godine. Jedan od osnivača bio je Hrvatski olimpijski odbor. Europski fair play pokret ima 41 člana (nacionalni fair play odbori) i veliki broj pridruženih članova - europskih i međunarodnih organizacija:

- Europski olimpijski odbori (EOC),
- Europski paraolimpijski odbor (EPC),
- Europski sveučilišni sportski savez (EUSA),
- Europski rukometni savez (EHA),
- Europski mačevalački savez (EFA),

- Europska tekvondo unija (ETU),
- Međunarodni fair play odbor (CIFP), Međunarodna sportska organizacija radnika (CSIT),
- Međunarodni sportski i kulturni savezi (ISCA) i
- Europsko udruženje sportskih novinara (AIPS Europe).

Hrvatski fair play odbor je, preko Hrvatskoga olimpijskog odbora, član Europskoga fair play pokreta (European fair play movement, EFPM) koji u suradnji s Europskim olimpijskim odborima (EOC) potiče promociju fair play vrijednosti u Europi.

HRVATSKI FAIR PLAY ODBOR (HFPO)

osnovan je 5. listopada 2007. godine zaključenjem Sporazuma između Hrvatskoga olimpijskog odbora i Hrvatskoga zbora sportskih novinara. Djelovanje HFPO-a utvrđeno je Pravilima Hrvatskoga fair play odbora, koje su prihvatili osnivači. HFPO je nezavisno tijelo koje djeluje pri HOO-u čiji članovi su predstavnici osnivača: HOO-a i Hrvatskoga zbora sportskih novinara. HFPO promovira i razvija fair play u sportu i svakidašnjem životu, potiče afirmaciju općih etičkih vrijednosti te poduzima aktivnosti za postupanje i ponašanje svih sudionika u sportu na principima tolerancije i međusobnog poštovanja, u skladu s pravilima Olimpijske povelje, odredbama Statuta HOO-a, pravilima Međunarodnoga fair play odbora i Europskoga fair play pokreta. Prioritetan cilj HFPO-a je isticanje pozitivnih primjera fair playa u sportu djece i mladih. Hrvatski fair play odbor u suradnji s organizatorima sportskih natjecanja za djecu i mlade promiče fair play vrijednosti izradom obrazovnih materijala, polaganjem fair play prisege svih sudionika natjecanja te dodjelom fair play nagrada za istaknuto fair play ponašanje ili pothvat. Tijekom posljednjih godina navedene aktivnosti tradicionalno se provode na sportskim natjecanjima kao što su: Olimpijski festival dječjih vrtića, Državno prvenstvo školskih sportskih društava Republike Hrvatske i Državno sveučilišno sportsko natjecanje, ali i na ostalim promotivnim sportskim manifestacijama kao što je Hrvatski olimpijski dan. U organizaciji Hrvatskoga fair play odbora organizirano je potpisivanje fair play prisege svih sportaša prije odlaska na XXIX. olimpijske igre u Pekingu 2008. godine i XXX. olimpijske igre u Londonu 2012. godine.

RAZVOJ FAIR PLAY POKRETA

U temeljnim grčkim etičkim načelima pronalazimo poveznice i značaj odgoja u društvu:

- **Sokrat (469. - 399.)**, koji je želio popraviti društvo, preodgojiti sugrađane, usmjeriti ih prema idealima, ističe da je smisao čovjekova života u krepostima kao što su poštovanje zakona, umjerenost, samosvladavanje, usavršavanje te ističe poznatu gnomu - Spoznaj samoga sebe! (prema Ceraj, 2005.);
- **Aristotel (384. - 322.)** je tvrdio da će čovjek biti sretan ako razvije specifičnu i umnu prirodu i to u praktičnoj djelatnosti i spoznaji (prema Ceraj, 2005.);
- **Platon (427. - 347.)** kaže: „Da bi netko postao dobar građanin, nužno je da ovlada ljudskim strastima. To se postiže razvojem temeljnih vrлина, a one su: mudrost, hrabrost, promišljenost i pravednost. Moral se usvaja odgojem i življenjem u određenoj sredini.“ (Država - Politeia).

Četiri temeljne vrline:

- **mudrost,**
- **hrabrost,**
- **umjerenost i**
- **pravednost**

obilježavaju vrsnoga sportaša.

Ideju zdravoga polisa koju postizemo odgojem i obrazovanjem, kako Platon ističe, gimnastičkim uvježbavanjem za stjecanje potrebnih tjelesnih sposobnosti, povezujemo danas s tjelesnom kulturom i tje-lovježbom. Da se u zdravom tijelu razvija zdrav duh, odnosno da se ostvaruje harmonija duše, ideja je koju pripisujemo sportu. (Čeh, 2013.)

Povjesničari sporta, kao što su Manfred Lämmer, Ingomar Weiler, David Young i još nekolicina, promijenili su mit o tome da su stari Grci izmislili fair play. (prema Renson, 2009.)

- Francuski arheolog i povjesničar **Paul Veyne** (Weiler, 1991., str. 55.) navodi da je koncept igranja u sklopu unaprijed definiranoga skupa pravila, koji se naziva igrom, anglosaksonski izum, dok su razne antičke igre pokušavale imitirati brutalnu stvarnost rata, a nisu se temeljile na poštovanju skupa umjetnih pravila.
- Sociolog **Norbert Elias** (Dunning, 1971., str. 101.), otac teorije civilizacijskoga procesa, pokazao je da je naglasak na užitku u igri - natjecanju i osobito u napetosti - uzbuđenju koje natjecanja izazivaju u određenoj mjeri povezan s užitkom u klađenju. Klađenje je igralo veliku ulogu i u transformaciji „sirovijih“ oblika „igara - natjecanja“ u sportove i u razvoju etosa pravednosti u Engleskoj.
- Jednakost je druga od sedam temeljnih karakteristika modernoga sporta, prema **Allenu Guttmannu**. Guttmannovih sedam karakteristika su: sekularizam, jednakost, specijalizacija, racionalizacija, birokracija, kvantifikacija i bilježenje. Načelo jednakosti podrazumijeva da svatko, teoretski, treba imati mogućnost natjecati se, a uvjeti za natjecanje trebaju biti jednaki za sve sudionike. Jednakost izgleda da za uspjeh nije samo demokratsko načelo, to je također nužan čimbenik za stvaranje napetosti oko rezultata igre i za pružanje smisla klađenju.
- Prema **Renson** (2009.) nogomet je postajao oblik skupnog natjecanja koje je, u što većoj mogućoj mjeri, pružalo zadovoljstvo prave borbe, ali bez pravih rizika i opasnosti. (Dunning, 1971., str. 144.)
- **Thomasa Arnolda**, upravitelja Rugby Collegea od 1828. do 1842. godine, često su opisivali (Pierre de Coubertin čak ga je i obožavao.) kao glavnog aktera školske reforme u Engleskoj te kao čovjeka koji je uspio riješiti endemske krize nasilja među dječacima u školi. Popularni roman Thomasa Hughesa „Tom Brown's School Days“ („Školski dani Toma Browna“, 1857.) proširio je novo sportsko uvjerenje, a Tom Brown i njegov upravitelj Thomas Arnold iz Rugby Collegea postali su uzori koji su inspirirali cijelu generaciju. Načelo Arnoldova Rugby C. bilo je da se odgovorne odrasle osobe razvijaju iz neodgovornih dječaka.

- **Tom Brown** postao je viktorijanski junak i uzor mladim dječacima u životnoj dobi adolescencije. Rugby College postao je mitsko mjesto nastanka ragbija.
- Nogomet je oko 1850. godine postao društveno prihvatljiva aktivnost za mladu odraslu „gospodu“ (Renson, 2009.). Vezano uz to, **Norbert Elias** (Renson, 2009.) primjećuje da sportski etos nije bio etos radničke srednje klase, nego etos bogate, sofisticirane i komparativno suzdržane dokone klase.
- **Richard Holt** (Renson, 2009.) tvrdi da je ta vizija visokih vođa viktorijanskog amaterizma bila ispravna. Ono što, pak, nikako nije bilo prihvatljivo, jest kako su se te vrijednosti praktično iskorištavale: „Kodeks amatera u praksi se često iskorištavao kao sredstvo isključivanja igrača radničke klase iz natjecanja viših razina.“
- **Fair play je bila krilatica gospode-amatera.** Pojam profesionalan počeo se koristiti 50-ih godina 19. stoljeća, a amaterski 80-ih godina 19. stoljeća. Prije sredine 19. stoljeća pojmovi gospoda (*gentlemen*) i igrači (*players*) koristili su se pretežno u kriketu, a originalna razlika u pojmovima bila je samo u smislu društvenoga položaja, dok se zarađivanje sportom nije smatralo nečasnim (Holt, 1989., str. 103.).
- **Peter McIntosh** (1979., str. 138.), s pedagoškog stajališta, bio je najveći protivnik profesionalizacije Olimpijskih igara. Pobunio se da Igre javno zagovaraju i promiču humanizam, amaterske ideale, jednakost u smislu kompeticije, prijateljstvo i druge ljudske vrijednosti, ali da istodobno pridonose profesionalizaciji sporta promicanjem mota ‘Citius, altius, fortius’. Predvidio je neizbježnu bifurkaciju između tjelesnog odgoja s jedne strane i kompetitivnoga sportskog biznisa s druge strane.
- **Guttman i McIntosh** različito su gledali kasnih 70-ih godina 20. stoljeća na transformaciju vrhunskoga sporta u industriju. Američki znanstvenik Allen Guttmann pratio je nastanak globalizirane i profesionalizirane sportske industrije zabave. Britanac Peter McIntosh, iz polja tjelesnog odgoja, bio je zabrinut vezano uz ozbiljno pitanje moralne edukacije povezane sa sportom i gubitkom amaterskog duha i duha fair playa iz sporta.

Od vremena prvoga Olimpijskog kongresa 1894. godine, gdje je načelo amaterstva, zajedno s ponovnim uspostavljanjem Olimpijskih igara, predstavljalo središnju temu, sport i olimpijski pokret prošli su kroz proces drastičnih promjena. Sport i igre nisu više isključivo pravo „dokone klase“. Pokret „sport za sve“ težio je demokratizaciji tjelesnih aktivnosti za oba spola, sve dobi i sve slojeve društva. Amaterizam je, s druge strane, napušten kao vodeće načelo olimpijskoga pokreta od vremena Olimpijskih igara u Seoulu 1988. godine, a sportska scena postala je integralni dio profesionalnoga show businessa ili ProShowa, gdje vladaju drukčija pravila (Renson, 2009.).

II.

**FAIR PLAY PRIČE I PORUKE
SPORTAŠA**

MARIN ČILIĆ, tenis, Davis Cup reprezentativac Hrvatske, osvajač US Opena 2014.

„Fair play za mene je poštovanje protivnika, suca, svakog tko ‘utječe’ na rezultat na terenu, borilištu itd. Također, fair play za mene je neiskorištavanje pravila sporta da se igra ‘prljavo’. Postoje mnoga pravila u sportu koja se mogu iskoristiti da se omete koncentracija protivniku na ‘prljav’ način, da ga se namjerno isprovocira, da se iskoristi neka situacija da se dođe do pobjede na nepošten način. Fair play je također priznavanje protivnikovih uspješnih udaraca, poena i sl., unatoč tome što je sudac vidio drukčije i dosudio za vas. **Sjećam se situacije ove godine iz Rotterdama kada sam igrao s Tsongom, imao sam meč loptu, poen je krenuo, a tijekom poena čuo se glasan zvuk s tribina i moj protivnik je stao, a moj udarac je bio završni i to je trebao biti kraj meča. Sudac nije zaustavio igru i po pravilima to je bio moj poen jer samo sudac može zaustaviti igru. Došli smo obojica do mreže i prihvatio sam da ponovimo poen, tj. meč loptu.**

U tenisu je puno situacija gdje poraženi igrač ne pruži ruku svom suparniku s poštovanjem (na fair play način) i još dodatno okrene glavu u stranu da bi umanjio pobjedu svog suparnika koji je bio fair cijeli meč. To je zbilja nefair. **Poruka budućim sportašima je - Igrajte fair i budite fair prema svojim protivnicima! Svi treniraju kako bi pokušali pobijediti i u sportu treba pobijediti onaj koji je bolji tog dana, a ne onaj koji je lukaviji i koji igra ‘prljavo’. Budite borbeni i uvijek dajte 100% svojih mogućnosti na natjecanjima, nikad se nemojte predavati, ali igrajte fair i poštujujte vašeg protivnika. Vaše pobjede bit će tada slađe i suparnici će vas cijeliti.“**

MIRO BILAN, košarka, KK Cedevita i reprezentativac Hrvatske košarkaške reprezentacije

„Fair play nije obvezni dio igre, ali svaki bi igrač trebao to imati u sebi. To uključuje neki igrački

moral, da svi imaju jednake uvjete na utakmici. Znači, ako sudac nešto ne vidi, da svi igraju po pravilima, da nema nikakvih niskih udaraca, a posebno ako sudac nije neku situaciju vidio da igrač odmah prizna da je napravio nešto što nije po pravilima. Mislim da bi svi trebali imati tu neku moralnost u sebi da tijekom utakmica budu jednaka pravila za sve. Ima igrača koji igraju prljavo, ima niskih udaraca, ima različitih situacija, pogotovo u bliskom kontaktu ili kad lopta ode u aut – ti znaš da ju je on zadnji dirao, ali ne želi to priznati. To je česta situacija, ali što je tu je. Osobno se uglavnom držim fair playa, a ne znam neki ekstreman slučaj nepoštovanja fair playa. Takve se situacije događaju najčešće u žaru borbe, kad misliš da si u pravu, a pokaže se da nisi.

Što se trenera tiče, ja nisam ni od jednoga čuo da namjerno traži da nekoga udariš ili onesposobiš, napraviš neki podli pokret. Većina trenera sasvim sigurno želi da mu ekipa igra fair play, nema nikakvih prljavih igrica. **Mladima bih poručio da slušaju taj unutarnji glas morala i da postupaju po tome. Drago mi je da se svake godine dijele nagrade za fair play jer se na taj način potiče mlade u razvijanju fair playa i da sve bude u skladu s tim.**“

BLANKA VLAŠIĆ, atletika, ASK Split, dvostruka svjetska prvakinja u skoku u vis (Berlin 2007. i Osaka 2009.), srebrna na OI (Peking 2008.)

„Fair play za mene znači natjecanje pod istim uvjetima za sve. Bilo je u mojoj karijeri puno sit-

uacija koje bi se mogle smatrati fair playem, no jedna se ponovila više puta - a to je kad bih ‘posudila’ svojeg trenera Bojana Marinovića nekoj drugoj skakačici koja bi imala problema s tehnikom za vrijeme natjecanja. To je ipak najviše Bojanova zasluga jer on je uvijek spreman pomoći, pa makar se radilo i o mojoj najvećoj suparnici. Njega bih svake godine nominirala za nagradu ‘fair play’!

Na žalost, osjetila sam i nefer ponašanje. Primjerice, kad nisam mogla doći na miting u Madrid jer je jedna skakačica uvjetovala svoj nastup mojim izostankom. No, ne treba se previše osvrtni na takve situacije osim ako nas nefer potez ošteti u smislu da ne možemo obavljati svoj posao. Teško je izbjeći da nam se tu i tamo ne nanese nepravda, ali nam to ne smije skrenuti pažnju s našega vlastitog puta. Na kraju, rezultat je taj koji je neosporan i kvaliteta sportaša će kad-tad izaći na vidjelo.“

NATAŠA VEZMAR, taekwondo, TK Metalac, 4. mjesto na OI u Sydneyu 2000., srebro SP 2003., bronca SP 1995., 1997.

„Bez fair playa sport ne bi imao smisla. Borilište je mjesto gdje imamo priliku pokazati da smo učili više i trenirali bolje te poštujući pravila sporta pokazati da smo bolji od protivnika. Uvijek treba dati najbolje, pokušati pobijediti, ali nikada poraziti. Svaki protivnik u borbi je dostojan i od svakoga možemo puno naučiti. **Najljepša sjećanja su ona kada ostavite srce na borilištu i izađete uzdignute glave bez obzira na ishod jer znate da ste se borili viteški, u duhu sporta i fair playa.**“

IVICA KOSTELIĆ, alpsko skijanje, SK Zagreb, 4 olimpijske srebrne medalje (Torino, Vancouver, Soči), 3 medalje sa SP-a (zlatu 2003., srebro 2013., bronca 2011.)

„Fair play za mene je pošten i viteški odnos prema sportu i suparniku. Nikada nismo odbili nijednog suparnika koji je želio trenirati s nama i mnogi ‘otpadnici’ iz drugih reprezentacija su se nakon treninga s nama uspjeli vratiti u svoje državne vrste. Posuđivao sam i poklanjao svoje skije suparnicima, a uvijek im stavljam svoju liječničku ekipu na raspolaganje ako im

moгу pomoći. Ja sam također nekada primio pomoć od njihovih liječnika i takva solidarnost trebala bi biti normalna stvar u sportu.

Najveća sramota su očite prevare koje su otkrivene gledateljima, a suci ih nisu vidjeli dok su ih sami akteri prešutjeli. Na primjer igranje rukom u nogometu ili ‘haklanje’ vrata u slalomu. Za mene su sportaši koji u slučaju sudačkog previda ne priznaju vlastitu pogrešku moralne nule te nanose veliku štetu svojem sportu. Sportska pobjeda koja nije postignuta pošteno i časno ne vrijedi ni prebijene pare.“

HRVOJE SEP, boks, BK Leonardo/Astana Arlans, reprezentativac

„Fair play je za mene nastup na sportskom događaju u skladu s pravilima za vrijeme natjecanja te pokazano poštovanje suparniku poslije završetka natjecanja. Kako je moj sport boks

kontaktni sport, često se događa da emocije budu na vrlo visokom nivou tijekom natjecanja pa zato zapamtim kad pobjednik natjecanja kaže poraženome da je bio bolji iako suci nisu mislili tako. I sam često volim pokazati poštovanje prema svojim protivnicima nakon natjecanja bez obzira na sam ishod. Apsolutno sam za osuđivanje situacija gdje netko pokušava pobijediti ne zahvaljujući svojim sposobnostima, nego prevari ili obmani protivnika ili sudaca. Pobjede na nepošten način često se obiju o glavu samim sportašima. **Ne postoji kratki put do uspjeha osim velikim trudom i odricanjem. Zato čvrsto, odlučno, pošteno i uspjeh je zagarantiran.**“

MIET MARKULIN (FILIPOVIĆ), taekwondo, 5. na Ol u Barceloni, 2 bronce na SP-u (1995., 1997.), europska prvakinja 2004.

„Sportaši su prečesto pod imperativom pobjede i umjesto da uživaju u onome čime se bave, pod svaku cijenu pokušavaju doći do što boljeg plasmana i zaboravljaju da je sport zapravo krasna igra i zabava. Osim toga, mislim da **nije moguće**

iskreno i u potpunosti uživati u rezultatu koji je postignut na nepošten način. Danas, nekoliko godina nakon prestanka aktivnog bavljenja sportom, kad se okupi 'ekipa', nikome od nas više nisu važne osvojene medalje i nikoga među sobom ne gledamo kao nekakvog prvaka, nego shvaćamo koliko nas je sport obogatio na sasvim drugoj strani. Uživamo u stečenim prijateljstvima, sretni smo zbog divnih iskustava i umirući od smijeha prisjećamo se dogodovština s treninga, natjecanja, putovanja...“

GORDAN KOŽULJ, plivanje, HAPK Mladost, svjetski prvak 2000. (mali bazen), svjetski doprvak 2003., dvostruki europski prvak, sudionik 4 OI

„Govoreći o fair playu mnogi prije svega opisuju pozitivno ljudsko iskustvo sa sportskim suparnikom, međutim za mene kontekst fair playa uključuje i pozitivne odnose i poštovanje u istoj ekipi. Ono se među ostalim iskazuje brigom za svoje suigrače/klupske kolege i onda kada se to ne odnosi na sport i događaje na sportskim terenima. Primjer toga je moje iskustvo s dugogodišnjim kolegom iz plivačkoga kluba HAPK Mladost i hrvatske reprezentacije **Dominikom Galićem koji mi je pomogao u izboru američkog sveučilišta, komu-**

nikaciji s trenerom i pregovorima oko dobivanju stipendije. Naime, njegovo iskustvo, znanje i direktan angažman pomogli su mi da u konačnici dobijem mjesto na vrhunskom sveučilištu. Pri tome nije samo utjecao na moj daljnji sportski razvoj, već mi je pomogao da osiguram sjajne uvjete za vrhunsko akademsko usavršavanje. To svakako nije bila njegova obveza niti odgovornost, već dobra volja da mi pomogne pri ispunjavanju mojih dječaćkih snova. Na taj način pokazao mi je da fair play također znači da trebamo podržavati članove tima, dijeliti iste osjećaje te pomagati jedan drugome pri ostvarenju ciljeva i snova. Danas, kada smo oboje izvan sporta, taj čin fair playa koji se dogodio prije puno godina reflektira se na moje današnje uspjehe izvan bazena te još uvijek snažno utječe na živote nas obojice.“

III.

ETIKA I SPORT

Etika je filozofska grana koja se razvila iz praktične filozofije u koju se uz etiku ubrajala i estetika. Etika je znanost o moralu, a pod pojmom „moral“ najčešće se razumijeva sustav normi ili pravila ljudskog ponašanja. U praksi pojam „moral“ podrazumijeva što je dobro, a što nije dobro (nedopustivo, zločesto), prije svega s aspekta međuljudskih odnosa i odnosa pojedinca prema društvu kao cjelini. Najbliži pojam sportu je „autonomija morala“ koji podrazumijeva prihvaćanje društveno-moralnih normi koje se provode iz znanja i razumijevanja da nam je to ljudska dužnost, da izlazi iz nas samih, da usvajamo ljudsko jer pripadamo ljudskoj vrsti kao takvoj, jer smo ljudi. Podrazumijeva i prihvaćanje moralnih principa tolerancije, humanosti, poštovanje potreba drugih. (Brkljačić, 2007.)

ETIKA U SPORTU

U Bijeloj knjizi o sportu, prvome strateškom dokumentu o sportu u Europskoj uniji, sport podrazumijeva sve oblike tjelesne aktivnosti koji, uz slučajno ili organizirano sudjelovanje, ciljaju prema izražavanju i poboljšanju tjelesne spremnosti i mentalnog blagostanja, stvaranju društvenih odnosa i postizanju rezultata u natjecanjima na svim razinama. „Sport je područje ljudske aktivnosti koje jako zanima građane Europske unije i predstavlja golemi potencijal za njihovo zbližavanje jer dopire do svih bez obzira na dob ili društveno podrijetlo. Uz doprinos poboljšanju zdravlja građana EU-a, sport ima i obrazovnu dimenziju te igra važnu socijalnu, kulturnu i rekreacijsku ulogu. Društvena uloga sporta može ojačati unutarnje odnose u Europskoj uniji.“⁵ Sa zdravstvenog aspekta, definicija sporta bi glasila - to je tjelesna aktivnost koja značajno poboljšava fiziološke karakteristike pojedinca. Nadopunimo li fiziološke karakteristike psihosocijalnim, velik segment ovoga socijalnog aspekta pripada etici. (Brkljačić, 2007.) Kada se povežu termini etika i sport, najčešće se promišlja o negativnim – neetičnim aspektima sporta kao što su doping, mito i korupcija, namještanje utakmica, vrijeđanje na različitim osnovama te huliganizam na sportskim terenima.

U *Akcijskome planu za provedbu programa mjera edukacije u borbi protiv nasilja u sportu, na sportskim natjecanjima i izvan njih* posebno se kao područja interesa navode:

- odgoj u obitelji, školi i društvu,
- edukacija,
- potreba podizanja svijesti o sportu kao zdravoj i pozitivnoj aktivnosti u kojoj se poštuju određena pravila.

Prema Ceraj (2005.), etika u sportu je apliciranje opće poznatih moralnih vrijednosti na same situacije u sportu i sport u cjelini. Zanimljivo je da sport sam implicira svoje etičke norme i moralne standarde na sve one koji se njime bave.

Velika je razlika između pojma etike u sportu i etike i sporta. **Etika u sportu bavi se unutarnjim pitanjima koja se odnose na sport i etičko, moralno ponašanje, dok kod etike i sporta možemo govoriti o etičkim pitanjima koja proizlaze iz drugih područja društva. Pa tako možemo govoriti o poznatoj kategoriji fair playa i kako biti dobar sportaš.** Te kategorije su važne zbog više razloga. Jedan od razloga je taj da se većina ljudi bavi sportom zbog užitka pa stoga i žele djelovati moralno i igrati po pravilima fair playa. Osobe koje vole sportska natjecanja žele se natjecati fer i prema unaprijed utvrđenim pravilima, pravilima koja jamče pobjedu sposobnijem i boljem, a ne onome koji ta pravila krši.

Fair play i sportska pravila utvrđena su sa željom da nas nauče pozitivnim vrijednostima, veselju u pobjedi, ali i dostojanstvenom prihvaćanju poraza. Tako možemo reći da fair play kao kategorija pripada etici u sportu, a rasizam pripada etičkim pitanjima u društvu, samim time i etičkim pitanjima i sportu. **Fair play možemo promatrati kao moralnu vrijednost sporta, kao jamstvo poštenog natjecanja, prihvaćanje pravila, iskazivanja poštovanja sportu,** kao dogovor ili kao izreku - Fair play as play!

⁵ White paper on sport/Bijela knjiga o sportu, Komisija Europskih zajednica, Bruxelles, 11.7.2007.

SPORT – KOLIJEVKA MORALNIH VRIJEDNOSTI

Sport spaja različite ljude i kulture, omogućuje im susrete, komunikaciju i služi za borbu protiv predrasuda, protiv onih vrsta uvjerenja koja raspiruju mržnju i netoleranciju. Sportski događaji su prilike u kojima se ljudi mogu otvoriti prema drugima od kojih se razlikuju i naučiti nešto o njima. Odgoj nudi jedan pristup budućnosti sporta koji se sastoji u prijenosu vrijednosti, poštovanju i toleranciji. Odgoj u sklopu predmeta tjelesne i zdravstvene kulture te izvannastavnim i izvanškolskim sportskim aktivnostima predstavlja bitno područje za promicanje svijesti o sportu kao zdravoj i uravnoteženoj aktivnosti u kojoj se poštuju određena načela i pravila (Mataja, 2003.).

Važnost odgoja i obrazovanja prepoznata je u Manifestu Međunarodnoga fair play odbora, osobito u tvrdnji: „Ideal fair playa mora biti posebno istican u nastavi tjelesne i zdravstvene kulture i svim drugim tjelovježbenim aktivnostima djece i mladih ljudi.“

U sklopu *Akcijskoga plana* izrađeni su i distribuirani po svim obrazovnim institucijama materijali za rad s djecom od predškolske do srednjoškolske dobi, a koji se odnose na primjereno ponašanje na sportskim natjecanjima, toleranciju i ponašanje u porazu.

Naglasak je na razvoju vještina, kako moći i znati reći NE neprimjerenim oblicima ponašanja.

Aktivnosti fair play pokreta obuhvaćaju promociju fair playa, obrazovne i posebne sportske programe u kojima su naglašene aktivnosti namijenjene razvoju fair playa te isticanje pozitivnih primjera u javnosti, kao i dodjele nagrada. Mnoge europske zemlje organiziraju različite fair play aktivnosti kao što su: festivali, kampovi i školska natjecanja. Osim toga, provode se istraživanja i publicira se obrazovna literatura (brošure, pamfleti, deklaracije i dr.) namijenjena učenicima, roditeljima, sportašima i sportskim djelatnicima. Fair play mogu promicati sve institucije nadležne za obrazovanje, sport i olimpizam: ministarstvo nadležno za poslove sporta, olimpijski odbor, nacionalni sportski savez, sportaši, škole, sportski klubovi, mediji i svi ostali dionici u sportu.

U tjelesnom i zdravstvenom odgojno-obrazovnom području fair play aktivnosti određene su odgojnim smjernicama. Od osnovnih načela fair playa o kojima bismo trebali informirati učenike tijekom redovite nastave tjelesne i zdravstvene kulture, kao i tijekom izvođenja izvannastavnih aktivnosti izdvajamo pet sljedećih načela:

1. Poštujem pravila igre.
2. Poštujem suce i njihove odluke.
3. Poštujem protivnika.
4. Svi trebaju imati jednake mogućnosti za sudjelovanje.
5. Osobnim primjerom nastojim promicati načela fair playa.

Osobito je važno pred učenicima javno isticati situacije kada navedena načela fair playa dolaze do izražaja. Na primjer, ističemo situacije u kojima učenik prizna osobnu pogrešku kada je sudac nije uočio ili pak ostali suigrači, kad učenik pomogne ostalim sudionicima u situaciji kada je to prijeko potrebno u igri bez obzira kojoj skupini pripadaju, osobito pri padu, ozljedi i sl. ili kao pomoć u posudbi rekvizita i pomagala u svrhu ostvarivanja jednakih uvjeta za sve dionike.

Javno isticanje važnosti načela fair playa i obrazovanja učenika od prvoga razreda osnovne škole može značajno pridonijeti da učenici uz sport steknu odgojne i moralne vrijednosti potrebne za svakidašnji život kao što su:

- odgovornost,
- pravednost,
- poštovanje pobjednika i
- pružanje pomoći i potpore svima onima kojima je potrebna.

Polaganje prisege učenika treba biti sastavni dio sportskih natjecanja, sportskih priredbi i/ili školskih izleta u sklopu kojeg organiziramo različite igre i/ili sportska natjecanja. Na početku natjecanja prisega se glasno pročita, a svi sudionici glasno se obvezuju da će je poštovati tijekom cijelog natjecanja. U tu svrhu navodi se jedan primjer prisege koji se može prilagođavati s obzirom na ciljeve, dob učenika, situaciju i sl.

Primjer fair play prisege za učenike

Igra ću u skladu s pravilima igre, propozicijama natjecanja i/ili sportske priredbe i sl.

Poštovat ću odluke (učitelja, trenera, voditelja natjecanja...), sudaca i organizatora.

Sudjelovat ću u igri (sportu, natjecanju) jer uživam u tome.

Primjereno ću se ponašati bilo da se nalazim na sportskom borilištu ili u gledalištu.

Dostojanstveno ću podnijeti poraz i primjereno se ponašati.

Igrat ću pošteno, poštujući druge u igri.

Čestitat ću i javno priznati dobru igru igrača.

Osim učenika, u promicanje fair playa možemo uključiti roditelje kao poticatelje i gledatelje informirajući ih o mišljenju učenika o ulozi i potpori roditelja kod kuće i/ili u gledalištu (iz projekta Sportikus Slovenskoga fair play odbora).

DA

Poticati dijete, osobito u trenucima kad je riječ o padu koncentracije, motivacije i sl.

Isticati prioritet zadovoljstva sudjelovanja u odnosu na rezultat.

Pohvaliti sudjelovanje djeteta, isticati napredak.

Razgovarati i određivati realne ciljeve i očekivanja.

Osobnim primjerom poticati na aktivnost i redovito tjelesno vježbanje.

NE

Vikati za vrijeme igre na dijete, protivnike i suce.

Glasno vrijeđati i omalovažavati dijete, protivnike, suce i trenere.

Glasno komentirati sudačke odluke i odluke trenera.

Nekulturno navijati jer je to psihički pritisak na dijete, suigrače i trenere.

Na Državnom prvenstvu školskih sportskih društava Republike Hrvatske za osnovne i srednje škole, u organizaciji Hrvatskoga školskoga sportskog saveza, učenik čita prisegu sljedećeg sadržaja:

*Svečano prisežemo
da ćemo se pošteno i sportski
odnositi prema svim sudionicima
natjecanja te da ćemo svojim
ponašanjem na sportskom igralištu
i izvan njega dostojno predstavljati
svoju školu, svoj grad
i svoju županiju.*

KAKO PRIJAVITI KANDIDATA ZA FAIR PLAY NAGRADU ŠKOLSKOG ŠPORTA?

Kad si siguran da imaš svog kandidata za nagradu poduzmi sljedeće korake:

1. **POTRAŽI OBRAZAC ZA PRIJAVU NA:**
 - zapisničkom stolu natjecanja
 - web stranici HSS-a (www.skolski-sport.hr)
 - Obrazac i sve druge informacije o fair play nagradi školskog športa potražite u Zupanijskim školskim sportskim savezima. Adrese, brojevi telefona i adrese elektronske pošte svih Zupanijskih školskih sportskih saveza potražite u adresaru koji se nalazi na poleđini.

2. **ISPUNI OBRAZAC - ČITKO!**

3. **ISPUNJENI OBRAZAC POŠALJI U HRVATSKI ŠKOLSKI ŠPORTSKI SAVEZ**
 - poštom na adresu: HSS5, Sveti Duh 141, 10000 Zagreb
 - elektronskom poštom: ured@skolski-sport.hr

ŠTO ČE POBJEDNIK DOBITI KAO NAGRADU?
Tko god bude sudjelovao u nagradnoj igri već je pobjednik! Ipak, najboljem će HSS5 dodijeliti sportsku opremu u vrijednosti od 5.000,00 kuna.

KADA ČE SE PROGLASITI POBJEDNIK?
Odbor za dodjelu Fair play nagrade pobjednika će proglasiti u rujnu, početkom nove školske godine.

NACRTAJ FAIR PLAY!
Želiko li da tvoj likovni rad bude dio izložbe učeničkih radova na temu FAIR PLAY? Požuri, stvori umjetničko djelo u likovnoj tehnici u kojoj si najbolji na temu fair play. Izložba najboljih učeničkih radova bit će postavljena u Poreču od 28.9. do 1.10.2011. godine na 17. kongresu Europskog Fair play pokreta.

Kako mogu sudjelovati? Lako. Nacrtaj svoj rad i pošalji ga u Hrvatski školski sportski savez. Na web stranici HSS5-a (www.skolski-sport.hr) doznaj više informacije o likovnom natjecanju.

Autor: Karla Kerik, 5a, OŠ Marije Juric Zagorko, Zagreb, pastel, 18.2.2011. Mentor: Miljana Sever

ADRESAR ŽUPANIJSKIH ŠKOLSKIH ŠPORTSKIH SAVEZA

Šifra	Ime saveza	Adresa	Šifra pošte	Grad	Telefon	Fax	E-mail	Web
1	HRVATSKI ŠKOLSKI ŠPORTSKI SAVEZ	10000 SVETI DUH 141	10000	ZAGREB	01 3812901	01 3812901	ured@skolski-sport.hr	www.skolski-sport.hr
2	ZUPANIJSKI ŠKOLSKI ŠPORTSKI SAVEZ ZADARSKA ŽUPANIJA	51000 HICINJACI	51000	HICINJACI	051 8972351		zadarski@skolski-sport.hr	www.skolski-sport.hr
3	ZUPANIJSKI ŠKOLSKI ŠPORTSKI SAVEZ ŠIBENSKO-KARLOVAČKA ŽUPANIJA	47000 ŠIBENIK	47000	ŠIBENIK	051 3312391	051 3312391	zskss@skolski-sport.hr	www.skolski-sport.hr
4	ZUPANIJSKI ŠKOLSKI ŠPORTSKI SAVEZ KOPRIVNIČKO-POSREVAČKA ŽUPANIJA	48000 KOPRIVNICA	48000	KOPRIVNICA	051 4321179	051 4321179	koprivnicki@skolski-sport.hr	www.skolski-sport.hr
5	ZUPANIJSKI ŠKOLSKI ŠPORTSKI SAVEZ LIČKO-SRPSKA ŽUPANIJA	51000 RIJEKA	51000	RIJEKA	051 3312391	051 3312391	licki@skolski-sport.hr	www.skolski-sport.hr
6	ZUPANIJSKI ŠKOLSKI ŠPORTSKI SAVEZ MEĐIMURSKA ŽUPANIJA	41000 MEĐIMURJE	41000	MEĐIMURJE	051 3312391	051 3312391	medimurski@skolski-sport.hr	www.skolski-sport.hr
7	ZUPANIJSKI ŠKOLSKI ŠPORTSKI SAVEZ OSJEKO-BAVARSKA ŽUPANIJA	31000 OSJEK	31000	OSJEK	051 3312391	051 3312391	osjecki@skolski-sport.hr	www.skolski-sport.hr
8	ZUPANIJSKI ŠKOLSKI ŠPORTSKI SAVEZ PLIŠKOVAČKA ŽUPANIJA	32000 PLIŠKOVA	32000	PLIŠKOVA	051 3312391	051 3312391	pliskovacki@skolski-sport.hr	www.skolski-sport.hr
9	ZUPANIJSKI ŠKOLSKI ŠPORTSKI SAVEZ ŠKOLSKI ŠPORTSKI SAVEZ ŠKOPANSKA ŽUPANIJA	33000 ŠKOPAN	33000	ŠKOPAN	051 3312391	051 3312391	skopski@skolski-sport.hr	www.skolski-sport.hr
10	ZUPANIJSKI ŠKOLSKI ŠPORTSKI SAVEZ VUKOVARSKA ŽUPANIJA	33000 VUKOVAR	33000	VUKOVAR	051 3312391	051 3312391	vukovarski@skolski-sport.hr	www.skolski-sport.hr
11	ZUPANIJSKI ŠKOLSKI ŠPORTSKI SAVEZ ZADARSKA ŽUPANIJA	51000 HICINJACI	51000	HICINJACI	051 8972351		zadarski@skolski-sport.hr	www.skolski-sport.hr
12	ZUPANIJSKI ŠKOLSKI ŠPORTSKI SAVEZ ŠIBENSKO-KARLOVAČKA ŽUPANIJA	47000 ŠIBENIK	47000	ŠIBENIK	051 3312391	051 3312391	zskss@skolski-sport.hr	www.skolski-sport.hr
13	ZUPANIJSKI ŠKOLSKI ŠPORTSKI SAVEZ KOPRIVNIČKO-POSREVAČKA ŽUPANIJA	48000 KOPRIVNICA	48000	KOPRIVNICA	051 4321179	051 4321179	koprivnicki@skolski-sport.hr	www.skolski-sport.hr
14	ZUPANIJSKI ŠKOLSKI ŠPORTSKI SAVEZ LIČKO-SRPSKA ŽUPANIJA	51000 RIJEKA	51000	RIJEKA	051 3312391	051 3312391	licki@skolski-sport.hr	www.skolski-sport.hr
15	ZUPANIJSKI ŠKOLSKI ŠPORTSKI SAVEZ MEĐIMURSKA ŽUPANIJA	41000 MEĐIMURJE	41000	MEĐIMURJE	051 3312391	051 3312391	medimurski@skolski-sport.hr	www.skolski-sport.hr
16	ZUPANIJSKI ŠKOLSKI ŠPORTSKI SAVEZ OSJEKO-BAVARSKA ŽUPANIJA	31000 OSJEK	31000	OSJEK	051 3312391	051 3312391	osjecki@skolski-sport.hr	www.skolski-sport.hr
17	ZUPANIJSKI ŠKOLSKI ŠPORTSKI SAVEZ PLIŠKOVAČKA ŽUPANIJA	32000 PLIŠKOVA	32000	PLIŠKOVA	051 3312391	051 3312391	pliskovacki@skolski-sport.hr	www.skolski-sport.hr
18	ZUPANIJSKI ŠKOLSKI ŠPORTSKI SAVEZ ŠKOPANSKA ŽUPANIJA	33000 ŠKOPAN	33000	ŠKOPAN	051 3312391	051 3312391	skopski@skolski-sport.hr	www.skolski-sport.hr
19	ZUPANIJSKI ŠKOLSKI ŠPORTSKI SAVEZ VUKOVARSKA ŽUPANIJA	33000 VUKOVAR	33000	VUKOVAR	051 3312391	051 3312391	vukovarski@skolski-sport.hr	www.skolski-sport.hr
20	ZUPANIJSKI ŠKOLSKI ŠPORTSKI SAVEZ ZADARSKA ŽUPANIJA	51000 HICINJACI	51000	HICINJACI	051 8972351		zadarski@skolski-sport.hr	www.skolski-sport.hr

HRVATSKI ŠKOLSKI ŠPORTSKI SAVEZ
Telefon: + 385 1 6126 140
E-mail: ured@skolski-sport.hr

www.skolski-sport.hr

FAIR PLAY NAGRADA ŠKOLSKOG ŠPORTA

HRVATSKI ŠKOLSKI ŠPORTSKI SAVEZ

HRVATSKI FAIR PLAY ODBOR
Croatian Fair Play Committee

FAIR PLAY NAGRADA ŠKOLSKOG ŠPORTA

Cijenjeni profesori, učenic i roditelji!

Hrvatski školski sportski savez je krajem 2010. godine ustanovio FAIR PLAY NAGRADU ŠKOLSKOG ŠPORTA. Ovaj se program provodi u suradnji s Hrvatskim fair play odborom koji djeluje u okviru krovne organizacije hrvatskog športa - Hrvatskim olimpijskim odborom (HOO).

Sustav školskog športa iznimno je osjetljiv i specifičan. Učenici su na samim počecima svog sportskog i zvezinog puta i upravo je taj dio njihovog odrastanja više nego primjeren da im se predstavi vrijednosni sustav koji se temelji na poštenju, istini i pravdnosti.

Svjedoci smo da u posljednje vrijeme nasilje sve više uzima maha. Nažalost, nasilja ima i na sportskim terenima i oko njih. Promičući fair i sportsko ponašanje, promoviramo pozitivne vrijednosti koje će, nadamo se, mladim ljudima ostati kao obrazac ponašanja i kad odrastu.

Prepoznavanje i isticanje svakog fair postupka potrebno je sada i odmah.

Pomoć suparniku važnija je od želje za pobjedom. Postivanje sportskih pravila stalno, a ne samo kada sudac gleda. Uživati u pobjedi, ali znati prihvatiti i poraz.

FAIR PLAY NAGRADA ŠKOLSKOG ŠPORTA

Autor: Melita Seilina, 5a, OŠ Marije Juric Zagorko, Zagreb, pastel, 18.2.2011. Mentor: Miljana Sever

Takve postupke treba zabilježiti, istaknuti i nagraditi.

Zato, cijenjeni profesori, učenici i njihovi roditelji, pozivamo vas na suradnju. Na svim utakmicama školskog športa koje organizira Hrvatski školski sportski savez možete na zapisničkom stolu pronaći OBRAZAC za prijavu kandidata za Fair play nagradu.

Ako ste na nekom susretu prepoznali fair postupak ili ako poznajete učenika ili profesora koji u svom ponašanju i djelovanju odaje istinski primjer fair play-a u sportu, istaknite ga.

U obrascu upišite tražene podatke i pošaljite ih u Hrvatski školski sportski savez. Na kraju školske godine izabrat ćemo najboljeg i dodijeliti mu "Fair play nagradu školskog športa".

KRITERIJI ZA DOOJELU NAGRADE

Odbor za dodjelu Fair play nagrade (3 člana) donijet će odluku o dobitniku nagrade na temelju sljedećih kriterija:

- a) da je fair play potek (gesta) pojedinca ili ekipe imala ili je mogla imati utjecaja na pobjedu u sportskom natjecanju ili da je mogla umanjiti sportsku izvedbu natjecatelja
- b) da je osoba tijekom natjecanja i/ili tijekom cjelokupnog školovanja ili rada odavala izniman duh fair playa, promovirajući nepisano sportsko pravilo da se prednost ne stiče na protivničkoj lojnoj sredci
- c) da se osoba ili organizacija isticala na ostvarivanju i promicanju ciljeva fair playa organizirajući kampanje na nacionalnoj ili lokalnoj razini, predavanjima, pisanjem novinskih ili internetskih članaka, sudjelujući na radijskim ili televizijskim emisijama

Autor: Metja Horvatić, 5a, OŠ Marije Juric Zagorko, Zagreb, pastel, 18.2.2011. Mentor: Miljana Sever

BUDI BRZ, BUDI JAK, BUDI ŠKOLSKI PRVAK!

NIKA FLEISS, skijanje, 3 puta na ZOI, srebro sa SP-a za juniore 2004. u Mariboru

„Netko bi rekao da fair play znači pratiti i poštovati pravila sporta! To je zasigurno jedna strana fair playa, ali za mene je to ipak mnogo više od samoga značenja te riječi i poštovanja pravila. Druga strana uključuje nepisana pravila koja čine sport uzbudljivim i lijepim! A ponekad se baš ta pravila mogu suprotstaviti službenim pravilima sporta, što je i čest primjer u sportu. Nitko ne može natjerati sportaše da poštuju ta pravila, ali želim vjerovati da većina njih to i čini jer je to prije svega moralno i usudila bih se reći stvar odgoja, ono što nosimo iz kuće ili pak iz sportskih svlačionica!

FAIR PLAY:

- To je poštovanje protivnika kao ljudskog bića.
- To znači pokušati biti najbolji, ali ne i pobijediti pod svaku cijenu, svim NERaspoloživim sredstvima!
- Znači imati hrabrosti priznati da smo prekršili pravila, direktno ili indirektno!
- Fair play je također priznati poraz!
- Fair play bismo mogli provući i kroz pripremno razdoblje. Ne treniraju svi sportaši pod jednakim uvjetima s istom opremom i s istim sredstvima. Dakle, fair play bi također trebao značiti i jednaku pripremu. Naravno, to je nemoguće provesti u praksi jer razlozi su uglavnom političke i financijske prirode. Vjerujem da je fair play jedna bitna pojava u sportu općenito. Riječ, fraza, pa čak i nagrada fair play koja se povlači kroz svaki sport, koja se tiče svakoga sportaša i njihovih trenera i vodstva, ali ponajviše roditelja koji su prvi na tom popisu odgajanja poštenog sportaša i čovjeka! Postoje mnoge sportske priče i legende o sportašima koji nikada nisu bili olimpijski ili svjetski pobjednici, ali su bili fer igrači i to ih je obilježilo kao sportaše, uzore pa na kraju i velike ljude! I te priče pamtimo i dulje od nekih vrhunskih rezultata... **Jer na kraju što vam vrijede sve medalje i svi uspjesi ako se ne možete pogledati u ogledalo?!“**

FILIP HRGOVIĆ, boks, BK Leonardo/Astana Arlans, reprezentativac

„Za mene je fair play stajalište kojeg se pridržavam u svakidašnjem životu, odnosima s ljudima, pa tako i u sportu. Za mene je svako nepoštovanje pravila slabost i nedostatak samopouzdanja. Ja sam fair u svakom svom sportskom nastupu, poštujujem svakog suparnika i sva pravila, isto tako i većina mojih suparnika. Pa sigurno ih ima dosta, ne znam koje bih istaknuo. Ja sam nekad također naišao na ne-fair situacije u ringu gdje su me protivnici pokušali udariti glavom, laktom, ispod pojasa itd.

Budite fair, kako u sportu tako i u svakidašnjem životu!“

IV.

FAIR PLAY NAGRADE I POTHVATI HRVATSKIH SPORTAŠA

NAGRADE MEĐUNARODNOGA FAIR PLAY ODBORA

Međunarodni fair play odbor osnovao je UNESCO 1963. godine te od tada dodjeljuje godišnje fair play nagrade osobama koje su se dokazale kao izvrsni ambasadori fair playa. Godišnje fair play nagrade podijeljene su u tri kategorije:

1. Za fair play pothvat (*for an act of fair play*);
2. Za stajalište i sportsko ponašanje tijekom sportske karijere (*for a general attitude of sportsmanship*);
3. Promicatelj fair playa (kampanje, publikacije, medijski prilogi).

Od 2012. godine u suradnji s Međunarodnim olimpijskim odborom dodjeljuje se Fair play nagrada za mlade pod pokroviteljstvom predsjednika Međunarodnoga olimpijskog odbora.

Međunarodni fair play odbor dodjeljuje tri vrste nagrada:

1. Zahvalnicu (*Letter of Congratulations*);
2. Diplomu časti (*Diploma of Honour*) i
3. Svjetski fair play trofej (*World Fair Play Trophies*) koji se dodjeljuje u tri kategorije:
 - Pierre de Coubertin svjetski trofej – za *fair play* pothvat sportaša ili ekipe;
 - Jean Borotra svjetski trofej – za karijeru i život osobe u duhu fair playa;
 - Willi Daume svjetski trofej – za osobu ili organizaciju koja promiče fair play.

Trofej i diplome časti dodjeljuju se svake godine u drugoj državi na prigodnoj ceremoniji.

HANA DRAGOJEVIĆ – DOBITNICA SVJETSKE FAIR PLAY NAGRADE ZA MLADE 2013. godine

Hana Dragojević dobitnica je Svjetske fair play nagrade 2013. godine u kategoriji „Nagrada predsjednika Međunarodnoga olimpijskog odbora – MOO mladima za fair play gestu“. Na jedriličarskoj regati za kadete Opatija Spring Cup jedriličarka JK Labuda Hana Dragojević spasila je dječaka Marka Smolića iz JK Val kad mu se prevrнула jedrilica jer

se on zapetljao o konopce jedrilice u poziciji iz koje se nije mogao sam izvući. Hana Dragojević jedrila je taj plov među vodećima, ali nakon što je čula Markove prestrašene i glasne pozive u pomoć, odustala je od regate. Skrenula je s rute kako bi došla do prevrnutе Markove jedrilice i odmah skočila u more i pomogla Marku. Podignula je njegovu prevrnutu jedrilicu i oslobodila ga konopaca te ga tim činom spasila. Hana je zbog ovoga nesebičnog čina dobila nagradu organizatora regate Opatija Spring Cupa i kluba JK Val iz kojeg dolazi spašeni Marko Smolić.

FAIR PLAY POTHVAT OLIMPIJSKE JEDRILIČARSKE POSADE KLASSE 49ER (ACT OF FAIR PLAY), 2008. godine

Olimpijska jedriličarska posada - klasa 49er (sastav: Petar Cupać, Pavle Kostov i Ivan Bulaja, trener)

Zahvaljujući Pavlu Kostovu, Petru Cupaću i njihovom treneru Ivanu Bulaji, danska posada Warrer/Ibsen osvojila je olimpijsko zlato u klasi 49er na XXIX. olimpijskim igrama u Pekingu 2008. U olimpijskome formatu jedrenja regata završava s plovom za odličja u koji ulazi najboljih deset prema dotad postignutim rezultatima. Hrvatska posada Kostov/Cupać nije se uspjela plasirati u plov za odličja, međutim 17. kolovoza njihov brod ipak je odjedrio taj zadnji plov olimpijske regate. Uvjeti na moru bili su zahtjevni, puhao je jak vjetar uz

neugodne valove. Vodeći Danci Warrer/Ibsen imali su prilično sigurno zlato u džepu i prije plova za odličja. Međutim, petnaestak minuta prije starta danskome brodu puknuo je jarbol. U tom trenutku za njih je, činilo se, natjecanje bilo gotovo. Do starta je ostalo vrlo malo vremena, a njihov brod nije bio u stanju za natjecanje. No, hrvatska posada, jedna od devet koje se nisu plasirale u plov za odličja, saznala je za njihov problem i istog trenutka je reagirala na zamolbu Danaca te im posudila svoj brod. Tako su se Danci uspjeli vratiti na regatno polje i startati oko četiri minute nakon ostalih finalista, samo nekoliko sekundi u zadanome ograničenju za start. U konačnici, postali su olimpijski pobjednici. Svi sudionici olimpijske regate u Pekingu bili su složni da je hrvatska ekipa pokazala pravi olimpijski duh i solidarnost na djelu. O njihovoj fair play gesti svjetski olimpijski pokret odgovorio je najvećim priznanjem Međunarodnoga fair play odbora, nagradom Pierre de Coubertin - World Fair Play Trophy, u kategoriji „Act of Fair Play“.

Kako bi postali aktivniji partner u inicijativi za globalni mir, međunarodne sportske federacije te nacionalni savezi kao njihovi članovi, zajedno s pojedincima moraju se povezati i surađivati sa svim relevantnim vladinim, nevladinim organizacijama i tijelima koja podupiru i promiču fair play u sportu na trajnoj bazi ondje gdje je to moguće te na način koji najviše odgovara stalnom doprinosu globalnome miru u svijetu. (Prot, 2011.)

MEĐUNARODNE FAIR PLAY NAGRADE

TAEKWONDO DOBITNICI NAGRADA ZA FAIR PLAY

2009. Filip Grgić, Svjetsko seniorsko prvenstvo, Peking, Kina

2013. Ana Zaninović, Svjetsko seniorsko prvenstvo, Puebla, Meksiko

Filip Grgić

Ana Zaninović

JANICA KOSTELIĆ DOBITNICA JE MEĐUNARODNE NAGRADE ZA FAIR PLAY - FAIR PLAY MECENATE

koju dodjeljuje Talijanski fair play odbor te je proglašena ambasadoricom fair playa za 2009. godinu. Nagradu *Fair Play Mecenate* utemeljio je 1997. Talijanski fair play odbor, a dodjeljuje se osobama i udrugama za njihov doprinos razvoju sporta i njihova djelovanja u sportu i civilnom društvu. Na čelu ocjenjivačkoga suda za dodjelu nagrade bio je je Gianni Gola, a članovi ocjenjivačkoga suda bili su: Sergej Bubka, Sebastian Coe, Marc Girardelli, Stefka Kostadinova, Rosa Mota, Frankie Fredericks, Richard Fosbury, Edwin Moses i drugi.

EUROPSKE FAIR PLAY NAGRADE

Europski fair play pokret (*European Fair Play Movement*) u suradnji i pod pokroviteljstvom Europskih olimpijskih odbora (EOC) s ciljem promocije fair play načela u Europi dodjeljuje EUROPSKU FAIR PLAY NAGRADU u nekoliko kategorija:

- **Europska fair play plaketa i diploma** nacionalnim fair play odborima, sportskim organizacijama i/ili obrazovnim ustanovama za njihov doprinos u širenju fair play vrijednosti i tolerancije te za potporu inicijativa s ciljem očuvanja etičkih vrijednosti u sportu;
- **Europska fair play diploma** za organizaciju ili osobu za očuvanje i primjenu etičkih vrijednosti u sportu.

Osim navedenih nagrada, Europski fair play odbor donio je odluku o dodjeli novih fair play nagrada koje će početi dodjeljivati od 2015. godine:

- Europski fair play plamen (*European Fair Play Flame*);
- Europski fair play duh (*European Fair Play Spirit*) i
- Fair play glas (*Fair play voice*).

HRVATSKI FAIR PLAY POTHVATI (2006. - 2014.)

Hrvatski olimpijski odbor na prijedlog Hrvatskoga fair play odbora dodjeljuje godišnju nagradu za FAIR PLAY.

Fair play pothvati dobitnika fair play nagrada u razdoblju od 2006. do 2014. godine dodjeljeni su na Velikome danu hrvatskoga sporta.

FAIR PLAY POTHVAT STOLNOTENISKOGA KLUBA OBRTNIČKE ŠKOLE - BROD, SLAVONSKI BROD, 2006. godine

U borbi za opstanak u Drugoj hrvatskoj stolnoteniskoj ligi - istok dva su kluba strahovala uoči ishoda natjecanja u Slavonskome Brodu. Na kraju je domaćin, Stolnoteniski klub Obrtnička škola - Brod, gotovo pobijedio bez natjecanja. Naime, suparnički Stolnoteniski klub Nostro iz Čakovca nije doputovao na utakmicu u predviđeno vrijeme zbog previda organizatora koji su Čakovčane toga jutra umjesto u Slavonski Brod uputili u Osijek, na dvoboj sa Stolnoteniskim klubom Olimpija, s kojim su se trebali susresti istoga dana, ali poslije-

podne. Iako je Stolnoteniski klub Obrtnička škola - Brod mogao, pozivajući se na propozicije natjecanja, dvoboj registrirati bez borbe maksimalnim rezultatom 4 - 0 i tako osigurati ostanak u Drugoj hrvatskoj stolnoteniskoj ligi, Brođani su odlučili pričekati svoje „zakašnjele“ suparnike i sportski odmjeriti snage za zelenim stolom. Na kraju su izgubili 3 - 4 i prilika da ostanu u Drugoj stolnoteniskoj ligi izgubljena je. No, časno postupanje u ovoj kušnji zapravo je pobjeda Stolnoteniskoga kluba Obrtnička škola - Brod, koji je u sezoni 2006/2007. vodeći u Trećoj hrvatskoj stolnoteniskoj ligi - slavonskoj regiji.

FAIR PLAY NAGRADA STIPI BOŽIĆU, ALPINIZAM, 2007. godine

Ono što Stipu Božića čini humanistom i nesebičnim darovateljem sebe samoga jest njegov dubok osjećaj za solidarnost. Svoje višegodišnje sportsko iskustvo, vrhunske alpinističke vještine i znanje stavio je bezrezervno u službu spašavanja ljudskih života. Iskustvo ovoga velikoga sportskog imena često nosi neizrecivo bolnu stranu kao što je kornatska tragedija i gubitak dvanaest mladih hrvatskih života. Sportski rezultati Stipe Božića kao alpinista svrstavaju ga u vrh najuspješnijih svjetskih imena. Osvojio je najviše planinske vrhove svih sedam kontinenata, Sjeverni pol te druge prirodne fenomene kao što je najdublja jama u Hrvatskoj, Lukina jama, koja je duboka 1.395 metara. Pothvati Stipe Božića iznimnog su društvenog značaja te promiču pozitivne moralne vrijednosti, među kojima i fair play.

FAIR PLAY POTHVAT OLIMPIJSKE JEDRILIČARSKOJE POSADE KLASA 49ER 2008. godine

Olimpijska jedriličarska posada - klasa 49er (sastav: Petar Cupać, Pavle Kostov i Ivan Bulaja, trener)

O njihovoj fair play gesti svjetski olimpijski pokret odgovorio je najvećim priznanjem Međunarodnoga fair play odbora, nagradom Pierre de Coubertin - World Fair Play Trophy, u kategoriji „Act of Fair Play“.

FAIR PLAY POTHVAT MARKA RAŠE, NOGOMETAŠA NK ZADRA, 2009. godine

Početak nogometne sezone 2008./2009. i dvoransko prvenstvo Hrvatske ostat će zapamćeni po humanom, fair i nesebičnom činu dvadesetogodišnjeg sportaša Nogometnoga kluba Zadar Marka Raše koji je prisebnošću vrhunskoga sportaša pritekao u pomoć sucu Vladi Svilokosu kojemu je pozlilo. Naime, u prvome krugu turnirskoga dvoranskog Prvenstva Hrvatske u kojem su se u Zadru sastale ekipe Zadra i Šibenika, u posljednjoj minuti prvog poluvremena glavnome sucu utakmice Vladi Svilokosu iznenada je pozlilo te se srušio na teren uz bolni jauk i udarac o ogradu terena. Istog trenutka uz vidljivu nevjericu i šok suigrača, kao i publike, na teren je istrčao Marko Rašo koji je bio na klupi za rezervne igrače i znalački pružio prvu pomoć. Njegov zahvat bio je presudan za zdravstveno stanje zadarskoga suca do dolaska profesionalnih liječnika, što su i oni potvrdili.

FAIR PLAY POTHVAT JEDRILIČARSKOGA KLUBA „LABUD“ IZ SPLITA, 2010. godine

Viška regata ostat će zapamćena po humanom i nesebičnom činu članova Jedriličarskoga kluba „Labud“ iz Splita koji su u dva gumenjaka kao članovi regatnog odbora spasili crnogorsku posadu i jedrilicu Black Mystery skipera Saše Kekovića od nasukavanja na hrid i mogućih posljedica. Naime, zbog orkanskoj vjetroj, velikih valova i nevremena koji su znatno otežavali natjecanje, samo 200 m od cilja jedrilice Black Mystery puknuo je „krmeni štraj“, a ona se zajedno s posadom našla na samo pola metra od stijena pod Sustipanom i u ozbiljnoj pogibelji. U iznimno dramatičnoj situaciji, nesebično i trenutačno reagirali su jedriličari i treneri Jedriličarskoga kluba „Labud“ iz Splita: Tonči Antunović, Vedran Mandić, Nikola Bralić i Dominik Peković, koji su na gumenjacima krenuli u bitku s nevremenom kako bi pomogli crnogorskoj posadi. Zanimarivši okolnosti, hrabro i bez oklijevanja, uz jedriličarske vještine, nadnaravnim su naporom spriječili da se posadi broda Black Mystery ne dogodi ništa ozbiljnije.

FAIR PLAY POTHVAT JEDRILIČARSKOGA KLUBA „LABUD“, POSADE JEDRILICE POLAR 2, 2011. godine

U prvoj etapi 67. viške regate, na ruti od Splita do Visa, jedrilica Paikaa uronila je u val koji je u more odnio osam članova posade, bez pojaseva za spašavanje. Osim toga, preostala tri člana na brodu nisu bila u stanju upravljati jedrilicom. Prolazeći pokraj unesrećenih, jedrilica Polar 2 sa skiperom Markom Matićem ni trena nije razmišljala što treba učiniti. Prekinula je regatu i vratila se pomoći posadi Paikaa. Nakon sat vremena spašeno je iz mora svih osam članova posade te im je pružena prva pomoć zbog pothlađenosti. Tek nakon uspješne akcije spašavanja jedrilica Polar 2 je nastavila jedriti prema Visu, a Prosvjedni odbor im je zbog svega navedenoga odobrio obeštećenje i ispravak plasmata.

FAIR PLAY POTHVAT HANE DRAGOJEVIĆ, JEDRENJE I VEDRANA BAKAČA, STOLNI TENIS, 2013. godine

Fair play pothvat Hane Dragojević, koja je odustala od regate kako bi spasila Marka Smolića, prepoznat je kao najveći svjetski fair play pothvat 2013. godine i nagrađen je nagradom Međunarodnoga olimpijskog odbora - Mladima za fair play gestu.

Vedran Bakač, juniorski stolnoteniski reprezentativac i član STK Split pokazao je svojim postupkom na međunarodnom prvenstvu Hrvatske Croatia Open u Varaždinu da sportsko poštenje i fair play i dalje u sportu imaju svoje mjesto. Vedran je dodijelio suparniku zadnji završni poen u meču koji je sudac već priznao njemu i njegovu partneru zbog rubne lopte koju nitko drugi nije vidio niti imao primjedbu na odluku suca. Zbog tog poteza na kraju je izgubljen plasman u finale značajnog ITTF međunarodnoga juniorskog turnira, i te kako važnog mladome igraču za daljnji napredak te stoga dodatno pridonosi ovoj iznimnoj gesti.

Izvor: Hrvatski olimpijski odbor, www.hoo.hr i Hrvatski fair play odbor, <http://www.hoo.hr/hr/olimpizam/hrvatski-fair-play-odbor>

FAIR PLAY NAGRADE ŠKOLSKOGA SPORTA

Hrvatski školski sportski savez krovna je organizacija školskoga sporta u Republici Hrvatskoj koja se brine o velikom sustavu školskoga sporta. Tijekom jedne školske godine na svim natjecateljskim razinama sudjeluje više od 80.000 učenika osnovnih i srednjih škola u Hrvatskoj. Hrvatski školski sportski savez popularizira školski sport idejom o sportskome fair play odnosu prema igri, suigračima, protivnicima i publici, promovira razvoj pozitivnih vrijednosti u sportu, timskoga rada, tolerancije, međusobnog poštovanja, primjene pravila igre, istine, solidarnosti i suradnje. Od 2010. godine u suradnji s Hrvatskim fair play odborom, Hrvatski školski sportski savez dodjeljuje na državnim natjecanjima školskih sportskih društava osnovnih i srednjih škola **FAIR PLAY NAGRADU ŠKOLSKOGA SPORTA**.

Tomislav Antunović – prvi dobitnik nagrade HŠSS

V.

FAIR PLAY U PRAKSI

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske i Agencija za odgoj i obrazovanje od 2007. godine provode različite aktivnosti vezane uz isticanje važnosti odgojno-obrazovnih ustanova u promoviranju kulture navijanja u duhu tolerancije i poštovanja različitosti te prevenciji navijačkog nasilja. Ministarstvo i Agencija formalizirali su 2008. svoje aktivnosti izradom **Akcijanskoga plana za provedbu programa mjera edukacije u borbi protiv nasilja u sportu, na sportskim natjecanjima i izvan njih** čiji je osnovni cilj senzibiliziranje javnosti na problem nasilja u sportu i aktivno uključivanje djece i mladih u programe prevencije.

- Od svibnja 2007. organizirani su stručni skupovi i predstavljanje knjige **Sport i nasilje u Europi** u svim većim gradovima Republike Hrvatske u kojima je razvijena navijačka supkultura (Osijek, Zagreb, Rijeka, Split, Požega, Poreč);

- U organizaciji Ministarstva i Agencije, u suradnji s Ravnateljstvom policije i Veleposlanstvom Francuske Republike, u Republici Hrvatskoj na otoku Braču organiziran je stručni skup **Smotra školskih preventivnih programa** na kojem su predstavljeni školski preventivni programi iz 35 osnovnih i srednjih škola i učeničkih domova RH, a u sklopu kojih je pripremljena izložba 191 likovnog rada iz osnovnih i srednjih škola Republike Hrvatske na teme prevencije ovisnosti i prevencije nasilja u sportu;

OŠ A. G. Matoša, Mihaela Zubčić, Čačinci

OŠ I. Batalića, Matea Kos, Raša

OŠ Petrijanec, Mateja Štefinščak, Petrijanec

Škola za primijenjenu umjetnost, Rijeka

IX. gimnazija, Zagreb, Nagradjeni plakat

Iva Knežević, Ela Mrković, OŠ Vidici, Šibenik

OŠ I. G. Kovačić, Mihael Petranović, Delnice

OŠ Ivana Mažuranića, Tin Gojević, Zagreb

- **Izrađena je elektronička publikacija:** Školski preventivni programi (2009.); „Kako navijam i kako se ponašam u sportu“ (2010.); knjiga Sport i nasilje u Europi (Dominique Bodin, Luc Robene, Stephane Heas u izdanju Vijeća Europe) koja je distribuirana po svim obrazovnim institucijama;
- **Prevedena brošura „Rasizam, nogomet i internet“** namijenjena učiteljima i nastavnicima koji obrađuju teme rasizma – u izdanju Europskoga nadzornog centra za rasizam i ksenofobiju, 2002.;
- **Preveden strip „Što? Rasist? Ja?“** namijenjen učiteljima i nastavnicima koji obrađuju teme rasizma – u izdanju Europske komisije – Opće uprave za informaciju, kulturu i audiovizualne medije, 1998.;
- **Prevedena publikacija „Svi različiti, svi jednaki“** – ovim prijevodima europska praksa postaje dostupna i u Republici Hrvatskoj;
- **Europski priručnik za prevenciju pušenja, alkohola i droga**, koji je uređio dr. Jaap Van der Stel u suradnji s Deborah Voordewind;;
- Priručnik **Školski programi prevencije ovisnosti**, koji je pripremio prof. dr. sc. Slavko Sakoman;
- Objavljen poziv za izradu bontona ponašanja **„Kako navijam i kako se ponašam u sportu“** na temelju kojeg je na elektroničkome zapisu objavljeno i distribuirano po svim obrazovnim institucijama 97 literarnih radova i 446 likovnih radova;
- Program **„Imam stav“** dio je europskoga projekta *Unplugged - European Drug Addiction Prevention Trail*. Program se temelji na učenju životnih vještina i konceptu socijalnih utjecaja te time: promiče pozitivno i zdravo ponašanje te utječe na prevenciju korištenja sredstava ovisnosti (pušenje, korištenje alkohola i drugih sredstava ovisnosti) i provodi se pet godina u sedam europskih zemalja - Austriji, Belgiji, Njemačkoj, Grčkoj, Italiji, Španjolskoj i Švedskoj. Prevedena je radna bilježnica „Imam stav“ te je ovim projektom Republika Hrvatska dobila priliku adaptirati i implementirati program *Unplugged* u svoje projekte. U sklopu programa stručno usavršavanje završilo je 64 učitelja i 14 stručnih suradnika – socijalnih pedagoga;
- Od ožujka 2011. Agencija i Ministarstvo podržali su provedbu istraživanja: **Navike i obilježja kockanja i sportskog klađenja adolescenata u urbanim sredinama**. Ricijaš i sur. provedli su istraživanje na uzorku od 1.952 srednjoškolca o problemima vezanim uz kockanje i klađenje. Rezultati pokazuju kako su aktivnosti kockanja i klađenja raširene među adolescentima. Srednjoškolci se najčešće (jednom tjedno ili češće) klade u sportskim kladionicama te na Internetu (bez novčanog uloga), igraju igre na automatima te se klade na virtualne utrke. Rizičnim čimbenicima povezanim s problematičnim kockanjem pokazali su se: motivacija za zaradom i za usavršavanjem kockarskih vještina; nerealistično poimanje vjerojatnosti te druge kognitivne distorzije poput iluzije kontrole; veća sklonost drugim rizičnim i delinkventnim ponašanjima; osobine ličnosti koje odmažu pri uspostavljanju kvalitetnih odnosa i otežavaju preuzimanje odgovornosti za vlastito ponašanje te obrasci razmišljanja koji ometaju funkcionalnu prilagodbu svakidašnjem životu. Općenito, nalazi upućuju na nužnost osmišljavanja aktivnosti usmjerenih na tretman i prevenciju kockanja adolescenata;
- U 2012. godini Vlada Republike Hrvatske osniva **Nacionalni odbor za borbu protiv nasilja u sportu**, na prijedlog Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, Ministarstva unutarnjih poslova i Ministarstva pravosuđa;
- U školskoj godini 2012./2013. uveden je holistički model **zdravstvenog odgoja** u hrvatski obrazovni sustav, koji će osigurati dostupnost općeprihvaćenih znanstvenih informacija o modelima zdravstvenog odgoja na temelju kojih će učenici moći razviti kompetencije za zdravo i odgovorno ponašanje;
- Od ostalih publikacija ističemo **Metodički vodič za održavanje sata razrednog odjeljenja** na temu kockanja i klađenja i knjigu **Huliganstvo**;
- Na www.preventivni.hr - dostupno je i omogućeno neograničeno korištenje stručne literature i radnih materijala.

17. EUROPSKI FAIR PLAY KONGRES, POREČ, 2011. godine

Godišnji Europski fair play kongres, koji se održava od 1995. godine, predstavlja „mjesto sastanka“ europske fair play zajednice, koja je u potpunosti predana davanju svojeg doprinosa u provođenju boljeg sporta te u skladu s time stvaranju humanijeg i mirnijeg svijeta. U Poreču je 28. rujna 2011. godine svečano otvoren 17. europski fair play kongres koji je održan pod visokim pokroviteljstvom predsjednika Republike Hrvatske, Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, Europskih olimpijskih odbora (EOC) te Međunarodnog vijeća za sportsku znanost i tjelesni odgoj (ICSSPE). Domaćini kongresa bili su Hrvatski olimpijski odbor (HOO), Hrvatski fair play odbor (HFPO) i Grad Poreč.

- Tema Kongresa bila je: **Sport kao dio kulture: Fair play kao dio sportske kulture**, a podteme:
- Utjecaj sporta na moralne promjene u društvu;
- Etičko ponašanje trenera;
- Mediji i nasilje u sportu i
- Fair play i ponašanje navijača.

Za sudionike 17. europskog fair play kongresa i njihove goste u Poreču pripremljene su prigodne izložbe sportskih fotografija u organizaciji Hrvatskoga školskoga sportskog saveza, Hrvatskoga zbora sportskih novinara i Hrvatskoga sportskog saveza gluhih.

VI.

**FAIR PLAY I SPORTSKA
NATJECANJA**

Ako sport shvaćamo kao zajedničko traganje za izvrsnošću kroz izazov, onda je sportsko natjecanje mjesto gdje sportaši testiraju i pokušavaju razviti izvrsnost tako što svladavaju prepreke dopuštene pravilima. (R. L. Sajmon, Fer-plej: etika sporta, Beograd, Službeni glasnik, 2006., s engl. prevela Marija Babić)

Sportsko natjecanje kao zajednička potraga za izvrsnošću uvjetuje ponašanje koje sportaši trebaju imati jedni prema drugima. Pravi natjecatelji žele biti izazvani od dostojnih protivnika, a da bi to ostvarili trebaju omogućiti i drugim sportašima jednake uvjete za postizanje njihovih najboljih rezultata. Ovu spoznaju Sajmona potvrđuju u svojim izjavama hrvatski sportaši i sportašice: Ana Jelušić, Martin i Damir Sinković, Damir Martin, David Šain, Snježana Pejčić, Sandra Perković i Roko Ukić.

ANA JELUŠIĆ, skijanje, SK Platak, srebro na SP-u za juniore 2003., bronca na SP-u za juniore 2005., hrvatska reprezentativka na tri zimske olimpijske igre

„Moja prva asocijacija na fair play je uzajamno poštovanje koje se razvije među sportašima u njihovoj ekipi i izvan nje. Vrlo je lako postati fokusiran samo na svoje vlastite potrebe, pogotovo u pojedinačnom sportu, ali izrazito je bitno ostati dovoljno u doticaju s drugima kako bi im se moglo pomoći ako je to u određenoj situaciji potrebno.

Prilikom jednoga ljetnog treninga u Južnoj Americi moja prtljaga i sva skijaška oprema, na žalost, zapeli su na jednom od aerodroma na kojem smo presjedali.

Nakon više od 24 sata putovanja stigla sam na mjesec dana treninga u Ushuaiu na jugu Argentine bez mogućnosti treninga i sudjelovanja na utrkama kako smo treneri i ja planirali. Srećom, s nama u hotelu bila je talijanska skijaška reprezentacija pa su cure iz reprezentacije, kada su saznale da nam se zagubila oprema, krenule u akciju. Vodile su me iz sobe u sobu i stavljale mi u naručje komad po komad njihove skijaške opreme. U roku od 10 minuta imala sam sve što mi je trebalo, od čarapa preko kombinezona pa sve do skija. Pobrinule su se za to da mi omoguće da ne izgubim niti jedan dragocjeni dan treninga. Nakon nekoliko dana prtljaga je pronađena i stigla je u Ushuaiu. Uspješno sam odvozila utrke na kojima sam čak i pobijedila neke od djevojaka koje su mi velikodušno nekoliko dana ranije posudile svoju opremu. Srećom, umjesto da se ljute, cure su slavile moj uspjeh sa mnom i ponosile se činjenicom da taj uspjeh ne bi bio moguć i bez njihove pomoći.“

SNJEŽANA PEJČIĆ, streljaštvo, SK Lokomotiva Rijeka, bronca na OI 2008., srebro na SP-u 2014., dvostruka europska prvakinja 2009. i svjetska rekorderka 2015.

„Prije par godina na jednome međunarodnom natjecanju mojoj kolegici iz El Salvadora pred kraj meča pokvarila se puška. Po pravilima imala je 15

minuta dodatnog vremena. Probali su osposobiti pušku, na brzinu je pokušali popraviti samo da može završiti natjecanje, ali bez uspjeha, kvar je bio prevelik. Sjećam se njezina razočaranog izraza lica i onda osmijeha kad sam joj dala svoju pušku i rekla neka je slobodno podesi kako joj odgovara i završi meč. Fair play ili ne, nikada se neću dvoumiti u takvim i sličnim situacijama, drago mi je ako mogu nekome pomoći.“

MARTIN I DAMIR SINKOVIĆ, DAMIR MARTIN, DAVID ŠAIN, veslanje – četverac na pariće, hrvatski reprezentativci (iz 3 kluba), dvostruki svjetski prvaci (2010., 2013.), bronca na Svjetskom prvenstvu (2011.), srebro na Olimpijskim igrama 2012. u Londonu

„Fair play je nešto najljepše što sport može ponuditi. Posebno u današnje vrijeme kada su sportaši pod velikim pritiskom da naprave dobre rezultate. Mislim da bi svi sportaši bez obzira na sve trebali biti fair play. To je uostalom i načelo olimpijskoga pokreta. Iskusili smo fair play kada smo se u četvercu zagrijavali za utrku i sudarili se sa slovačkim četvercem koji su nam totalno razbili čamac. U dogovoru sa sucima i drugim posadama odlučeno je da će se naša utrka premjestiti na kraj programa kako bismo mi mogli zamijeniti čamac. Bilo je to na Croatia openu u Zagrebu, mislim 2010. Mi smo promijenili cijeli čamac, uzeli svoj stari i na kraju došli prvi. Slovaci nisu imali toliku štetu na čamcu pa su ga popravili i na kraju došli treći.“

SANDRA PERKOVIĆ, atletika, HAVK Mladost, aktualna olimpijska, svjetska, europska i mediteranska prvakinja u bacanju diska

„Fair play je pošten i moralan način pristupanja sportu te smatram da bi se svaki čovjek, a ne samo sportaš, trebao tako odnositi prema svemu. Jer postoji poslovice - Dobro se dobrim vraća! Uvijek sam bila poštena te sam uvijek hvalila one koji su se i prema meni tako ponijeli. U više situacija sam se ponijela prema pravilu fair playa, evo jedne takve. Bilo je to 2009. na Svjetskom prvenstvu, kada je za vrijeme finala padala kiša, a djevojka koja se borila u to vrijeme za zlato imala je sponzorski ručnik koji su organizatori oblijepili jer to nije bio sponzor natjecanja te je ona tako ostala bez svog ručnika. Stoga sam uskočila i pružila joj svoj ručnik, a nakon što je uspjela adekvatno obrisati svoj disk, bacila je hitac za zlato te time mene izbacila iz najboljih osam. **Dan danas mi nije žao jer sam učinila pravu stvar te mislim da bi svaki sportaš, čovjek, bio mlad ili star, trebao igrati na fair play, tj. učiniti i postupati kako je pošteno. Kao što sam rekla - dobro se dobrim vraća - te će se svima vratiti kako čine, a pobjeda je uvijek slatka ako je istinska, ona prava te poštena.“**

ROKO UKIĆ, košarkaš Cedevite i reprezentativac Hrvatske

„Fairplay je ključan! Uz sve uspjehe i dobre stvari do kojih se dolazi u sportu, ako je izostavljen fairplay, to sve nema nikakvoga smisla. To je ključna stvar o kojoj se vodi puno računa na svjetskoj razini, na svim velikim natjecanjima i u svim velikim sportskim organizacijama, od FIFE-a, NBA, u svim vrhunskih organizacijama. Tako i treba biti jer od malih nogu svim budućim igračima i svima koji će se baviti sportom, svim sudionicima treba usaditi svijest o fair playu i samo tako ćemo ga imati!“

AGRESIVNOST - ASERTIVNOST

Postavlja se pitanje ima li sport u sebi i dozu agresivnosti, odnosno poistovjećuju li se agresivnost i asertivnost? Nije svako **agresivno ponašanje u sportu odmah i nasilje, odnosno agresivno ponašanje je ako sudionici u sportu nanose povredu onima koji su uključeni u sportsku aktivnost, a asertivno ponašanje je korištenje legalnih sredstava u odlučnoj i snažnoj aktivnosti kako bi se došlo do cilja, a da se pri tome ne narušavaju prava drugih**. Može se konstatirati da se ovi oblici ponašanja međusobno preklapaju, no treba voditi računa o granici između jednog i drugog, a da konačni rezultat ne bude nasilje.

ZA NOVU GENERACIJU NAVIJAČA

Sigurnost gledatelja, kao i sprečavanje nasilja na sportskim terenima, dio je globalne politike. Republika Hrvatska pokrenula je provedbu mjera koje su usmjerene **na osnaživanje i promoviranje uloge odgojno-obrazovnih ustanova u prevenciji nasilja u sportu s ciljem stvaranja nove generacije navijača**. Nakon niza pojedinačnih aktivnosti došlo se do zaključka da bez sustavne i kontinuirane provedbe preventivnih mjera i edukacije još od najranije dobi, nema postizanja dugoročnih ciljeva. Slijedom toga, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta predložilo je izradu i provedbu programa mjera edukacije u borbi protiv nasilja u sportu, s ciljem skretanja pozornosti najšire javnosti na problem nasilja u sportu kako bi se mogli poduzeti ozbiljni koraci za njegovo smanjenje. U sportu postoji više oblika neprimjerenog, pa čak i agresivnog ponašanja pri čemu navijači – huligani predstavljaju samo najvidljiviji oblik nasilja. Uz navijačko nasilje, postoje i drugi oblici nasilja, a odnose se na sve dionike u sportu (treneri, suci, sportaši, roditelji...). S ciljem dobivanja znanstveno utemeljenih odgovora o nasilju među svim dionicima u sportu, kao i zaustavljanja daljnjeg rasta nasilja, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta u sklopu predmetnoga **Akcijskog plana** pokreće u 2015. godini istraživanje na temelju kojeg će se utvrditi trenutno stanje u društvu koje se odnosi na nasilje u sportu i oko sporta odnosno čiji rezultati će biti osnova za daljnji smjer rada s djecom i mladima.

Zakonom o sprječavanju nereda na sportskim natjecanjima (NN, br. 117/03, 71/06, 43/09 i 34/11) propisano je i determinirano protupravno ponašanje prije, za vrijeme i nakon sportskog natjecanja ili sportske priredbe, obveze i odgovornosti organizatora i sudionika sportskih natjecanja, sportskih saveza i drugih sportskih udruga više razine, gledatelja sportskog natjecanja, sportaša, trenera, sudaca i drugih osoba koje su uključene u organizaciju, provođenje i informiranje.

Prema Lalić (2011.), kvalitetno poznavanje navijačkoga fair playa kao dijela pripadajuće supkulture te stimuliranje njegova snažnijega izražavanja može državnim vlastima i drugim akterima znatno pomoći u prevenciji nasilničkog ponašanja ekstremnih navijača. Državna vlast, uz suradnju s drugim akterima i na temelju objektivno stečenoga uvida, treba kombinirano koristiti i represiju (koja je neizostavna) i prevenciju (bez koje sama represija ne može postići veći učinak). U prevenciju se povremeno uključuju neki akteri (MUP, nevladine organizacije...), a trebao bi u njoj sudjelovati znatno širi krug aktera (uz navedene, sportske organizacije, lokalne vlasti, odgojno-obrazovne institucije i drugi, a u svakom slučaju i udruge i klubovi navijača). Moglo bi biti vrlo korisno **sustavno uspostavljanje izravnoga i kontinuiranoga kontakta (razgovarati s njima, dijeliti im letke i slično) s pripadnicima navijačkih skupina na stadionima i drugim mjestima okupljanja, organiziranje njihova natjecanja u nogometu, pa i natjecanja u stvaranju navijačkoga ugođaja, provođenje projekata „treniranja navijača“ i „navijačkih veleposlanstava“** (Bodin, Robene, Heas, 2007. str. 41.) te provođenje sličnih preventivnih i edukacijskih aktivnosti.

Provedbom mjera Akcijskoga plana želi se upozoriti na probleme nasilja kako u sportu, tako i oko njega. Sportu je potrebno vratiti igru, zabavu i fair play. Samo takav sport može djecu i mlade naučiti životno vrijednim vještinama.

VII.

FAIR PLAY PORUKE SPORTSKIH TRENERA I SUDACA

Treneri su dio organiziranoga sustava u sportu. Oni moraju biti obrazovani za rad u sportu, moraju imati trenerske dozvole.

U prošlosti je većina energije uložena u sportaše, u to kako ih trenirati, kako da razviju svoju emocionalnu stabilnost itd. Kao što možemo vidjeti u posljednje vrijeme interes se promijenio u radu s trenerima. Oni su prva bazna linija za sportaše. U istraživanjima možemo vidjeti da mišljenja sportaša, vrijednosti, moralno ponašanje i ostale navike iznimno ovise o ponašanju njihovih trenera. (Tušak, 2011.)

Uloga sportskoga trenera donosi sa sobom svojstvena prava i odgovornosti. Odgovornost sportskoga trenera je u stvaranju sigurnog, progresivnog i zadovoljavajućeg iskustva za sudionike sporta. Etički kodeks je glavni profesionalni okvir za trenere, a mnoge zemlje i međunarodne federacije razvile su specifične kodekse koji se odnose na trenažni proces. U ostalim slučajevima etička odgovornost trenera ugrađena je u šire kodekse ponašanja. Međunarodno vijeće za edukaciju trenera (ICCE) je globalno tijelo za promicanje dobre prakse u treniranju sporta i obrazovanju trenera. Njegov europski ogranak, Europsko trenersko vijeće razvilo je prijedlog za prepoznavanje trenerske kompetencije i kvalifikacija, kao i razvoj „glasa trenera“ u sklopu Europske unije. ICCE je započeo s pilotskim radovima na stvaranju internetskoga modula naslovljenog „Donošenje etičkih odluka“. Ovaj modul je prilagođen iz postojećega tečaja Kanadskog udruženja trenera. (CAC, 2007.) Modulom se obuhvaća pet osnovnih principa: fizička sigurnost i zdravlje sportaša, odgovornost treniranja, integritet u odnosima, poštovanje i odavanje počasti sportu. (Duffy, 2011.)

Većina trenera bila je prisutna u sportu u vremenima kada socijalna i medijska potpora nije vršila takav pritisak i utjecaj na sportaše, stoga nedostaje njihovo osobno iskustvo u radu pod takvim zahtjevima za uspjehom. Oni i dalje uče. Kao sportaši, oni odabiru rezove koji su ponekad protuzakoniti, moralno neočekivani i neetički, loši za sport i često nezdravi (doping u sportu, varanje u sportu, naglasak na nefer igri, razvoj prevelike agresivnosti, razvoj socijalno neprihvatljivih normi i ponašanja, naglašavanje specifične bolesti i razvoj uloge LOŠEG MOMKA u sportu). Mnoge promjene trebale bi biti jednostavne u obrazovnome sustavu i pod kontrolom kako bi se ovi negativni učinci promijenili, a krajnje je vrijeme da im se pristupi sistematski. Ne možemo promijeniti čitavo društvo, ali možemo pokušati razviti nove

smjerove među onim ljudima koji vrše utjecaj na mlade sportaše. (Tušak, 2011.)

Brkljačić i sur. (2009.) proveli su istraživanje s ciljem utvrđivanja stajališta sportaša (profesionalaca 38% i rekreativaca 62%) o etičnosti današnjega sporta. U svrhu istraživanja konstruirana je anketa pod naslovom „Etika sporta“ koja ispituje navedena stajališta. Istraživanje je provedeno na uzorku od 100 sportaša: 34 (34%) žena i 66 (66%) muškaraca; 38 ispitanika (38%) sportom se bavi profesionalno, a 62 ispitanika (62%) rekreativno; u dva hrvatska grada, Rijeci i Zagrebu. Prosječna dob ispitanika iznosila je 29 godina, a 12 godina prosječni broj bavljenja sportom. Stajalište da su današnji sportski suci neetični ima ukupno 49,5% ispitanika, a da su u potpunosti etični tek 2% ispitanika. Posljedica je to mnogih sportskih događaja u kojima su suci, a ne sportaši, presudili i odredili (bolje reći odabrali) pobjednika. Pozitivno stajalište o etičnosti trenera ima 40,4% ispitanika, dok 20,2% ispitanika misli da treneri nisu etični. Zanimljivo je da 39,4% ispitanika nema nikakvo stajalište o etičnosti svojih trenera, što govori o njihovom promišljanju o etici sporta i etičnosti općenito, te dvojbi jesu li današnji sportaši uopće sposobni prepoznati etičke momente današnjega sporta. Autori ovog istraživanja ističu potrebu za sustavnom edukacijom o etici sporta (etici u sportu) te nužnosti njezine implementacije u obrazovne programe.

BOJAN MARINOVIĆ, prof., trener Blanke Vlašić, ASK Split

„Za mene je fair play korektna igra, bez varanja u bilo kojem smislu. Osobno ponekad pomognem sportašima kada su bez trenera na nekom natjecanju, ako se to može smatrati fair playem. Sjećam se kako je jednom Inga Babakova pomogla Blanki na mitingu u njemačkome Cottbusu. Na samom natjecanju dala joj je traku za bandažu jer je Blanku bolio skočni zglob. Budući da je riječ o izravnom pomaganju suparnici, to je zasigurno bilo fair play ponašanje. **Inače, uvijek pružite ruku suparniku nakon natjecanja bez obzira na to kako je natjecanje završilo.** I to je fair play!“

NIKO KOVAČ, izbornik hrvatske nogometne reprezentacije

„Za mene je fair play prije svega poštovanje svih osoba na terenu. Naravno da svi želimo pobijediti i da nas ta emocija nosi kroz utakmicu, no u toj težnji za trijumfom moramo poštovati pravila igre, svoje protivnike, suce i navijače. **I svojim potezima na terenu, kao i govorom, gestama i djelima, protivnika možemo ozlijediti, uvrijediti i omalovažiti, a to se ne priliči niti jednome korektnom sportašu. Na kraju, svi smo na tom terenu ambasadori sporta koji predstavljamo, a ako se ponašamo u duhu fair playa onda ćemo taj sport predstaviti na pravi način mlađim generacijama koje gledaju i u nekoj mjeri kopiraju naše ponašanje.** Zbog toga sam najviše cijenio suigrače i protivnike koji su htjeli pobjedu svim srcem, kao i ja, no ne pod cijenu kršenja onoga što smatramo fair playom.“

JASMIN REPEŠA, košarkaški trener, izbornik hrvatske reprezentacije

„Fair play treba gajiti, stimulirati. To je nešto iznimno bitno pa se svakog dana radi na tome. **Osobno sam trener koji nikada nije rekao svojem igraču da napravi neku neugodnost protivniku. Uvijek sam tražio da se igra čvrsto, snažno, ali u granicama dopuštenoga i mislim da je na kraju krajeva to najveća draž sporta.** Ako bi netko od mojih igrača igrao nefer, isključio bih ga bilo s utakmice bilo s treninga. I inače mislim da u radu s mladima kod nas nedostaje, neću reći educiranosti, nego svakako intenziteta koji će mlade dovesti u situacije da izgrađuju svoje limite, kako fizičke, tako i mentalne do krajnjih barijera. Treninzi koji trebaju biti intenzivniji pomažu mladima da se razviju i kao osobe i kao sportaši, razvijaju toleranciju na situacije koje im se mogu dogoditi na utakmici. Intenzivan trening svakog dana pomoći će im da izbjegnu teške situacije, da se snađu protiv provokacije jer nakon takvih treninga izlaze čvršći i jači.“

**BISERKA VRBEK, streljaštvo,
međunarodni sudac u
streljaštvu, bivši vrhunski
sportaš i olimpijac, pomoćnica
glavnoga tajnika HOO-a,
članica HFPO-a i EC EFPM-a**

„Fair play je za mene kao sportaša bio kvalitetan trening i dobre pripreme za natjecanje kako bih napravila sve prije natjecanja, da na natjecanju u fair i ravnopravnom nastupu ostvarim svoj najbolji rezultat, da poštujem protivnike, a kao član ekipe da dam sve od sebe za osvajanje što boljeg plasmana moje ekipe. Zato mi je izbornik često govorio da nisam uvijek najbolji član ekipe, ali da sam nezamjenjiv član ekipe na kojeg se uvijek može računati u borbi za medalju. **A na fair play danas kao sudac u sportu gledam prije svega kao na stvaranje mogućnosti da dobro vladam pravilima sporta kako bih pravodobno i točno mogla savjetovati sportaše, na službenim treninzima i pripremama za natjecanja, kako poštovati pravila sporta, a tek onda ako ne žele prihvatiti savjet i/ili krše pravila u tijeku natjecanja pristupam primjeni sankcija. I nikad u slučaju dvojbe u suđenju ne dopuštam da odluka suca bude na štetu sportaša.**“

**MARIJO STRAHONJA,
nogomet, FIFA sudac**

„Za mene je fair play temeljni dio nogometne igre u kojoj **svi sudionici provode pravila igre, koriste zdrav razum, poštuju kolege igrače, suparnika, trenere, suce i navijače. Biti dostojan u pobjedi i porazu!** U mojim sudačkim putovanjima diljem svijeta vidio sam strastvenu ljubav prema toj plemenitoj igri. Zato vjerujem da fair play utkan u nogomet uči djecu, mlade i ostale sportaše o samopoštovanju, kako slijediti pravila i koristiti vještine za uspješan životni put.“

VIII.

**ŠTO JE ZAPRAVO
FAIR PLAY
I PREPOZNAJU LI GA
HRVATSKI MEDIJI?**

„Primjeri nam daju za pravo dati negativan odgovor na ovo pitanje. Velik medijski prostor dobio je i anonimac koji je za vrijeme utakmice Hrvatska – Brazil na Svjetskome nogometnom prvenstvu u Njemačkoj 2006., unatoč jakim mjerama osiguranja i visokoj ogradi, utrčao na teren berlinskog Olympia stadiona. U domovini Hrvatskoj proglašen je herojem, a zahvaljujući medijskoj prezentaciji svojeg (ne)djela dobio je i ponudu za zaposlenje. Budući da je spomenuta utakmica najgledaniji prijenos u povijesti Hrvatske (čak je 70 posto hrvatskih gledatelja barem povremeno gledalo tu utakmicu na HTV-u), tri milijuna ljudi je moglo vidjeti jedan sasvim nesportski potez i njegovo veličanje. Drugi primjer koji smo nekoliko puta navodili kao dobitnika nagrada su hrvatski jedriličari u klasi 49er: Pavle Kostov, Petar Cupač i njihov trener Ivan Bulaja. Potez zadarskih jedriličara, koji je omogućio Dancima da s posuđenim brodom osvoje zlatno olimpijsko odličje, nije dobio pravu valorizaciju u medijima jer su se malobrojni napisi o potezu naših jedriličara svodili na konstataciju da je (i) Hrvatska osvojila olimpijsko zlato jer su ga Danci osvojili u hrvatskoj jedrilici.“ (Šarec, Lukačić, 2011.)

„Domaća medijska scena prepuna je senzacionalizma. Naslovi po novinama ističu stvari o kojima u tekstovima uopće nema govora. Stvari se izvlače iz konteksta i stvaraju se skandali tamo gdje ih nema. Pa i u sportu. Znanje o temi o kojoj se piše postaje gotovo suvišno jer nitko provjeru podataka niti ne traži, a informacije iznesene u medijima postaju neprovjereni nizovi podataka, vrlo često pogrešni. Internet kao izvor podataka mlađi novinari koriste bez ikakve provjere, iznoseći u javnost podatke koje oni misle da bi mogli odgovarati istini. Jezik ‘modernih’ novinara, koji su preskočili

socijalni i kulturni stupanj obrazovanja, a u sportu i kompetitivnu notu, postaje sirov, hladan. Razvijanje vokabulara nije prioritet niti u školi, ponajmanje u redakcijama. Izmišljanja imena i nedostatak lektora ubija vrijednost hrvatskoga jezika, a time i naše tradicionalne vrijednosti. Mediji danas još uvijek igraju ključnu ulogu u stvaranju i razvoju demokratske kulture, dakle i kulture općenito.“ (Ozmeć, 2011.)

Prema riječima **Mataje** (2011.) najave tzv. derbi utakmica nazivaju se utakmicama visokog rizika uz korištenje vojne terminologije. Treneri se tretiraju kao vojskovođe koji se nadmudruju taktičkim i strateškim potezima. Sportski objekti nazivaju se borilištima, a utakmice se proglašavaju bitkama ili sukobima. Neke bitke se najavljuju borbom do zadnje kapi krvi. Izgubljene utakmice se doživljavaju kao porazi koji se ponekad tretiraju kao sramni, a pobjede se slave kao veličanstvene. Dakle, retorika kojom se služi veći dio medija više priliči ložačima vatri na kojoj se podgrijava publika, griju se mediji, a gore stadioni. Kad toj činjenici dodamo sportske izvjestitelje ili komentatore koji su većinom službeni navijači, lako je zaključiti da je svaka utakmica, da parafraziramo, dio ratne doktrine (Klauzssewitz) ili nastavak igre drugim sredstvima.

BRANKO VUKINA, član HFPO-a i dugogodišnji novinar Večernjega lista:

„Smije li novinar igrati fair? Smije li, dakle, novinar biti pravedan? Ili, drukčije pitano, smije li se jednako odnositi prema svim sudionicima u, recimo, nekom sportskom natjecanju?“

Danas smo svjedoci kako su osobe koje imaju što priopćiti javnosti nekako prenapete. Njihov dramatičan ton i grčeviti osmijesi na licu često ne odražavaju njihovu nutrinu. Barem bi sportski novinari trebali izbjeći tu zamku. Zna se što treba popratiti ovim ili onim tonom, ovom ili onom intonacijom ili rečenicom.

U neko davno doba, kažu, gledatelji su išli na stadione da bi uživali u viđenom, u umijeću sportskih suparnika. Među kibicima, kako su u to davno doba u nas pedesetih godina prošlog stoljeća naše prabake i bake nazivale sportske gledatelje i zanesenjake, godinama se prepričavao reporterov međunaslov - Meteor kontra zvijezde. Meteor je bio jedan Dinamov obrambeni majstor, a zvijezda jedan Hajdukov glasoviti napadač. Izvještaj je bio dopadljiv, s jednakim su ga žarom prepričavali i gledatelji i oni koji nisu bili na utakmici. Nitko, međutim, reportera nije optužio za pristranost. Niti je reporter derbiju pridavao značenje koje sportski susreti naprosto nemaju.

Reporter je, mnogo godina kasnije, i o susretu reprezentativnih selekcija s jednakim žarom izvještavao o umijeću i naše i inozemne selekcije. Naš mu navijački puk to nije zamjerio, naprotiv! Reporter, inače znalac nad znalcima novinarskog zanata, povišeni ton, ali bez napetosti i grča, sačuvao je za kraj. Tijekom utakmice nije opterećivao općinstvo izgledima, nije strepio za rezultat, nego se usredotočio isključivo na igru ističući čas jednu, čas drugu reprezentativnu vrstu. Tako se, eto, njegov ton pun zanosa i ushita, sačuvan za kraj, poklopio s ushitom domaćinovih navijača.

U pojedinačnim sportovima sponzori vole samo jednoga: pobjednika. To je, dakako, njihovo pravo. Ali iole upućeniji gledatelj zna da bez epizodista nema protagonista, da bez posljednjega nema ni prvoga. Razlika postoji samo na pobjedničkom postolju, za onih svečanih trenutaka kad se proglašavaju pobjednici, dijele odličja i/ili sviraju himne. Apsolutizacija nečijeg dostignuća, neograničeno isticanje ovoga ili onoga, ne spada u novinarsku pravednu igru. Samo opušteni ton, pun opravdane hvale, diskrecije i pravednosti istodobno te velikodušnosti, smiješka i životne radosti je fair. Sve ostalo je, najblaže rečeno, suprotno tom duhu. Muke za novinara u izboru tona pričanja, snimanja i/ili opisivanja tu, međutim, ne prestaju. Novinar, naravno, smije igrati fair, štoviše, obavezan je tako postupati. Ali, događa se da mu redakcijski ili urednički meštiri cenzuriraju izvještaj ili ne objave ono što je dobro načinio. **Smije li novinar igrati fair u takvim okolnostima ne postavlja se pojedincu nego njegovoj redakciji. Smije li ona igrati fair?** Ili joj je dopušteno da bude samo glasnogovornica jedne ili više interesnih skupina. U takvim redakcijama novinarima, pravim novinarima, nema mjesta, nema kruha svagdašnjeg, nema mira i samoodređenja. Jer ne smije igrati fair jer nema čestitosti, nepodmitljivosti, pravednosti i velikodušnosti. Stoga novinar koji doista smije igrati fair mora biti nadasve zahvalan. Svjestan da ima jedinstvenu priliku za procjene po crti vlastite savjesti i profesionalne umještosti. To ga obvezuje na više ustrajnosti, pouzdanosti, budnosti i uravnoteženosti. Kad, dakle, hvali domaću zvijezdu, neka ne podcjenjuje pobijeđenu stranu. Ta zvijezda i jest zvijezda po tome što je zasjela na mjesto dotadašnje zvijezde, a ne nekog pacera ili šeprtlje. Poštovanje je, rekli bismo, preduvjet za igranje fair. Kako novinara prema onima o kojima izvještava, tako i onih kod kojih novinar radi.“

IX.

**ZAKLJUČNA
RAZMATRANJA**

Nasilje je, na žalost, postalo konstanta svih suvremenih društava i pojavljuje se kako u obitelji, školi, na javnim mjestima, pa tako i u sportu. Republika Hrvatska spoznala je važnost sigurnosti svojih građana kako na sportskim terenima tako i izvan njih te započela s provedbom mjera koje su usmjerene na smanjenje nasilja. Slijedom toga, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, zajedno s Agencijom za odgoj i obrazovanje, predložilo je izradu i provedbu programa mjera edukacije u borbi protiv nasilja u sportu, s ciljem skretanja pozornosti najšire javnosti na problem nasilja u sportu, da se potpuno istraži, objasni i razumije kako bi se mogli poduzeti ozbiljni koraci za njegovo smanjenje. (Muždalo i Tot, 2011.) Prije svega, bilo je potrebno zaposlene u odgojno-obrazovnom sustavu informirati o ovoj problematici, a što je i učinjeno na održanom velikom broju stručnih skupova, uz pomoć stručnih suradnika i mnogobrojne institucije Republike Hrvatske, vrhunskih sportaša - ambasadora školskoga sporta. U fokusu interesa su djeca odnosno edukacija čitavim nizom mjera prilagođenih različitoj dobi. Provedba *Akcijaska plana* zamišljena je kao interaktivni odnos u kojem su djeca i mladi nositelji i/ili aktivni sudionici većine mjera. Rezultati mjera nisu trenutno mjerljivi i ne dolaze brzo pa je stoga u svakom trenutku bilo potrebno dobiti povratnu informaciju od djece i mladih odnosno uvid u učinkovitost pojedine mjere. Kako bi *Akcijaski plan* ispunio svoju svrhu, potrebno je znati na što djelovati u djece i mladih, na navike, stajališta ili svijest. Renson (2003.) ističe da „sport nije edukativan, odgojan sam po sebi, već samo kad je smješten u edukacijski, odgojni i obrazovni kontekst“. Sociolog Renato Matić (2011.) ističe fair play ne samo kao sportsku vrijednost, već i zajedničku društvenu vrijednost koja krije neiskorišteni potencijal promocije istodobno u širem društvu i u sportu.

Pitanje može li se ili ne, a u slučaju da može onda kada i kako, takav edukacijski kontekst učiniti ‘operacionalnim’ na sportskim terenima?

Mišljenja smo da može, ali kako bismo doista znali može li se ili ne i kada i kako, potrebno je napraviti sveobuhvatno istraživanje svih dionika u sportu, na području cijele Republike Hrvatske. Republika Hrvatska započet će jedno takvo istraživanje u 2015. godini kojim će se uvidjeti trenutno stanje u društvu uz sva do sada već postojeća istraživanja, kao i uz terensko istraživanje čiji rezultati će biti osnova za daljnji smjer djelovanja. Cilj je dobiti odgovore odakle potiče nasilje i nepoštovanje fair

playa, tko su akteri, tko su žrtve, starost žrtava i napadača, uključenost sportova, odnos medija prema nasilju i slično. Želja je dobiti što potpuniji uvid u oblike i specifičnost neprimjerenog ponašanja u sportu u Republici Hrvatskoj te pružiti relevantne, znanstveno utemeljene odgovore kako bismo se mogli usmjeriti na prevenciju i smanjiti pojavnost nasilja u sportu, odnosno utjecati na poštovanje fair play načela u odnosima među svim dionicima u sportu.

U pronalasku odgovora na ovo pitanje možemo potražiti odgovore i u dobrim primjerima iz prakse. Prema Lieke Vloet (2011.), Nizozemska provodi model „politike nulte tolerancije“ odnosno nacionalni program „Sigurno sportsko okruženje“ (2011. - 2016.) koji, između ostalog, uključuje i postojeće programe usmjerene na različite ciljane skupine: „Suci s planom“ i „Zajedno za sportsko ponašanje i poštovanje“, a s ciljem širokog i integralnog pristupa koji uključuje poticanje pozitivnoga socijalnog okruženja (prevenciju) do djelovanja u slučaju ispada (suzbijanja). Nizozemski program „Sigurno sportsko okruženje“ uključuje pet područja: 1. Osviještenost i komunikacija u koju su uključeni olimpijci, nogometaši, treneri, suci i članovi uprava sportskih tijela koji djeluju kao ambasadori, 2. Sportski klubovi i članovi uprava lokalnih sportskih organizacija koji imaju važnu ulogu u stvaranju sportskog okruženja, 3. Instruktori i treneri za koje je uvedena edukacija na radionicama, 4. Suci koje je potrebno podučavati te 5. Ispadi i disciplinski propisi koje je potrebno doraditi i uskladiti, a na temelju njih izraditi protokole i procedure za djelovanje u slučaju ispada.

Ovom publikacijom nastojali smo osvijestiti, promovirati i istaknuti najvažnije čimbenike koji sudjeluju u kreiranju sportskog okruženja svjesni činjenice da je još veliki neiskorišteni prostor pred nama i da samo zajedničkim radom svih koji sudjeluju i koji mogu utjecati na sigurno sportsko okruženje možemo u budućnosti očekivati rezultate.

Svjesni činjenice da je ova publikacija mali korak u promociji fair play načela, usmjerena na naše najveće bogatstvo djecu i mlade, pozivamo vas da nam se pridružite u primjeni fair play vrijednosti u svakidašnjem životu, u školi, u programima izvan-nastavnih i izvanškolskih aktivnosti, u svim oblicima sporta - od predškolskog, školskog do vrhunskog, u bilo kojoj ulozi u društvu (sportaš, roditelj, prijatelj, trener, nastavnik, sudac, navijač, delegat i dr.), a s ciljem da svaki dan **ŽIVIMO FAIR PLAY!**

X.

LITERATURA

1. Bodin, D., Robene, L., Heas, S. (2007.), *Sport i nasilje u Europi*, Zagreb: Knjiga trgovina d.o.o.
2. Brkljačić, M. (2007.), Etika i sport, *Medicina* 43, str. 230. – 233.
3. Brkljačić Žagrović, M., Brkljačić Beg, S., Mavrinac, M. Sorta-Bilajac Turina, I., Bunjevac, I. i Čengić T. (2011.), Može li suvremeni sport bez svoje etike? – potreba za sustavnom edukacijom, JAHN, Godišnjak Katedre za društvene i humanističke znanosti u medicini, Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2:3, str. 93. – 110.
4. Ceraj, S. (2005.), Etika i šport, OLIMP br. 17, <http://www.hoo.htnet.hr/izdavastvo/olimp17/etika.htm>
5. Ceraj, S. (2008.), Morals, Ethics and Fair play as permanent values of sport, 5th International Scientific Conference on Kinesiology: Kinesiology research trends and applications/Milanović, D.; Prot, F. (ur.) – Zagreb: Faculty of Kinesiology, University of Zagreb, 2008., 762. – 764.
6. Čeh, M. (2013.), Etika i sport, u: Zborniku radova Organizacijski oblici rada u područjima edukacije, sporta, sportske rekreacije i kineziterapije, 22. ljetna škola kineziologa Republike Hrvatske (str. 404. – 408.), Poreč, Hrvatski kineziološki savez.
7. Duffy, P. (2011.), The Ethical responsibilities of the sport coach, in: *Caput-Jogunica, R. i Vučić, D. (ur.), Proceeding book: Sport as a part of Culture: Fair play as a part of sports culture, 17th European fair play Congress, Poreč (str. 29. – 32.)*.
8. Elias, N. (1971.), The genesis of sport as a sociological problem, in: E. Dunning (Ed), *The sociology of sport: a selection of readings* (pp. 88-115), London: Frank Cass.
9. Holt, R. (1989.), *Sport and the British: a modern history*, Oxford: Clarendon Press.
10. Lalić, D. & Biti, O. (2008.), „Četverokut sporta, nasilja, politike i društva: znanstveni uvid u Europi i u Hrvatskoj“, *Politička misao*, Zagreb, br. 3 – 4.
11. Lalić, D. (2010.), „Je li hrvatski nogomet mrtav i može li se oživjeti?“, *Političke analize*, Zagreb, godište I., br. 4, prosinac 2010.
12. Lalić, D. (2011.), *Fair Play And Violent Behaviour Of Football Supporters In Modern Croatia And Other Countries Of South-Eastern Europe*, in: *Caput-Jogunica, R. i Vučić, D. (ur.), Proceeding book: Sport as a part of Culture: Fair play as a part of sports culture, 17th European fair play Congress, Poreč (str. XX.)*.
13. Marić, J., Etika kao filozofska disciplina, u: *Medicinska etika, XIV. dopunjeno i prerađeno izdanje*, Beograd: Megraf, 2005., str. 23. – 8.
14. Mataja, Ž. (2003.), *Život za sport i od sporta*, Zagreb, Nakladni zavod Matice Hrvatske.
15. Matić, R. (2011.), Fair Play In Sports And Influence On Civil Society, in: *Caput-Jogunica, R. i Vučić, D. (ur.), Proceeding book: Sport as a part of Culture: Fair play as a part of sports culture, 17th European fair play Congress, Poreč (str. 26. – 28.)*.
16. McIntosh, P. (1979.), *Fair play: ethics and sport in education*, London: Heinemann.
17. Muždalo, N. i Tot, D. (2011.), Using education to counter sports violence, in: *Caput-Jogunica, R. i Vučić, D. (ur.), Proceeding book: Sport as a part of Culture: Fair play as a part of sports culture, 17th European fair play Congress, Poreč (str. 86. – 88.)*.
18. Renson, R. (2009.), Fair play: its origins and meanings in sport and society, *Kinesiology* 41 (1), 5. – 18.
19. Ricijaš, N., Huić, A., Dodig, D., Kranželić, V. (2012.), Prevalencija i rizični čimbenici problematičnog kockanja adolescenata, u: 20. godišnja konferencija hrvatskih psihologa Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i roditeljstva (7. – 10. 11. 2012., Dubrovnik, Hrvatska).
20. Šarec, M. i Lukačić I. (2011.), Fair play in Croatian media, in: *Caput-Jogunica, R. i Vučić, D. (ur.), Proceeding book: Sport as a part of Culture: Fair play as a part of sports culture, 17th European fair play Congress, Poreč*.
21. Tušak, M. (2011.), Ethical behaviour of coach, in: *Caput-Jogunica, R. i Vučić, D. (ur.), Proceeding book: Sport as a part of Culture: Fair play as a part of sports culture, 17th European fair play Congress, Poreč*.
22. Vloet, L. (2011.), A safe sports environment, in: *Caput-Jogunica, R. i Vučić, D. (ur.), Proceeding book: Sport as a part of Culture: Fair play as a part of sports culture, 17th European fair play Congress, Poreč (str. 75. – 78.)*.
23. Weiler, I. (1991.), Regel und Regelbruch bei den antiken Olympischen Spielen, in: R. Renson et al. (Eds), *The Olympic Games through the ages: Greek antiquity and its impact on modern sport*, (55. – 64.), Athens: Hellenic Sports Research Institute.